

BEDŘICH JENŠOVSKÝ A ŘÍM

ALENA PAZDEROVÁ

Cílem této studie je představit Bedřicha Jenšovského jako předního badatele a znalce fondů Vatikánského apoštolského archivu¹ a Vatikánské apoštolské knihovny i dalších italských archivů a knihoven, zkušeného editora, archiváře a historika, fundovaného správce Československého historického ústavu v Římě, přítele mnoha významných osobností působících v zahraničních ústavech akreditovaných v Římě i osobností italských, a v neposlední řadě jako člověka s obrovským pracovním elánem, skromného a důstojně reprezentujícího svou vlast v cizině. Na základě pravidelných pracovních zpráv Jenšovského, které dosud nebyly v plné míře využity, je zmapováno jeho pět římských pobytů, podávajících plastický obraz jeho každodenního života v Římě, jeho práce, názorů, konstruktivních návrhů i kritických postřehů.

Poprvé v Římě

První pobyt Bedřicha Jenšovského v Římě se uskutečnil v době od 1. října 1913 do 30. června 1914. O jeho vyslání, spolu s Karlem Stloukalem, požádal tehdejší ředitel zemského archivu Vojtěch Jaromír Nováček Zemský výbor království Českého 10. června 1913 a v jeho žádosti se mimo jiné praví: „Pan Dr. Jenšovský osvědčil se nejen svou dlouholetou praxí v archivu zemském jako svědomitý a horlivý pracovník, nýbrž i svou činorodostí vědeckou ukázal, že je hoden důvěry zemského výboru.“² Nováček ve své žádosti vyzdvihl vědeckou práci obou adeptů římského stipendia³ a požádal o zmocnění vypracovat pro ně podrobný pracovní program, jehož hlavním cílem mělo být dokončení III. a VI. svazku edice Monumenta Vaticana res gestas bohemicas illustrantia s tím, že by se každý den po uzavření Vatikánského archivu mohli věnovat bádání ve

---

1 Do roku 2019 se pro tento archiv používal název Vatikánský tajný archiv (Archivio Segreto Vaticano).

2 Národní archiv (NA), fond Archiv Země české (AZČ), inv. č. 427, Dr. Jenšovský a Dr. Stloukal, věci společné, kart. 264.

3 Jenšovský, Bedřich: Politika kurfiřta saského v Čechách v posledních letech vlády Rudolfa II. na základě pramenův archivních. Praha 1913, 106 s. (Rozpravy České akademie věd a umění v Praze, tř. 1, sv. 49); Stloukal, Karel: Karel z Lichtenštejna a jeho účast ve vládě Rudolfa II. (1596–1607). Český časopis historický (ČČH) 1, 1912, s. 21–37, 2, 1912, s. 153–169; 4, 1912, s. 389–434.

Vatikánské knihovně, otevřené o hodinu déle. Zemský výbor Nováčkově žádosti vyhověl a oba zemští badatelé byli přijati za mimořádné členy Rakouského ústavu pro historická studia (Istituto austriaco di studi storici) v Římě ve Via della Croce 74, vedeném prof. Ludvíkem Pastorem.⁴ Z korespondence Jenšovského víme, že si našel byt nedaleko rakouského ústavu ve Via Mario de Fiori 5. Zemským výborem mu byly stanoveny diety ve výši 31 napoleondorů (520 franků ve zlatě), poukazovaných měsíčně prostřednictvím Živnostenské banky na adresu rakouského ústavu a na jméno „Dottore Federigo Jenšovský“. O výsledcích své práce zasílal pravidelné měsíční zprávy řediteli zemského archivu, který je po přečtení odesílal zemské správní komisi.⁵ Mezi Jenšovským a Nováčkem probíhala kromě úřední také osobní korespondence,⁶ v níž Jenšovský referoval o postupu svých prací, finančních otázkách (přehledy drobných vydání a přijatých peněz) i o technických záležitostech (zadávaní dokumentů k opisu kopistům, zasílání opisů do zemského archivu). Ředitel zemského archivu reagoval na jeho zprávy a podněty, posílal mu instrukce pro další práci a nabádal jej, aby spolu se Stloukalem směřovali římský výzkum k vytyčenému cíli.⁷ Vážil si také iniciativy Jenšovského nad rámec úředních úkolů, jako v případě jeho návrhu na vypracování seznamu římských bohemik, který považoval za užitečný a s nímž souhlasil, ale netajil se obavami, aby seznam nezůstal torzem, i o Jenšovského zdraví.⁸ Kromě toho obrátil

4 Ludwig Friedrich August von Pastor (31. 1. 1854 Čáchy – 30. 9. 1928 Innsbruck), významný katolický rakouský historik a diplomat, 1881 docent, 1887 řádný profesor novověkých dějin na univerzitě v Innsbrucku, 1901–1918 ředitel Rakouského historického ústavu v Římě, 1908 povýšen do stavu svob. pánů s predikátem von Camperfelden, 1920 mimořádný, 1921–1928 řádný rakouský vyslanec u Sv. stolce, autor monumentálního šestnáctidílného díla *Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters* (21 dílčích svazků), zahrnujícího léta 1417–1799 a přeloženého do italského, anglického, francouzského a španělského jazyka (*Neue Deutsche Biographie* 20, 2001, s. 94–96).

5 Měsíční zprávy B. Jenšovského jsou uloženy v NA, AZČ, inv. č. 427 (Dr. Jenšovský), kart. 264, jeho celkové (souhrnné) zprávy tamtéž, inv. č. 426 (Československý ústav historický v Římě, zprávy o činnosti 1921–1938), kart. 263.

6 Osobní korespondence mezi Jenšovským a řediteli zemského archivu je uložena v NA, AZČ, inv. č. 427, kart. 264.

7 Např. 1. prosince 1913 Nováček píše: „Milý pane doktore! Zprávy Vaše správné došly a byly hned poslány zemské správní komisi. Těší mne, že jste se již zapracovali, jen se nezdružte ničím zbytečným a směřujte k cíli: definitivně materiál upravit pro edici, aby již nemusel znova do Říma. Supliky žádané Urbana V. byly v archivu v jedné škatuli bez názvu nalezeny a hned poslány na Vaši adresu do Říma. Dobře, že jste se po nich sháněl a nedal je zbytečně opisovati. Panu slovu radovi Pastorovi a prof. Pogatscherovi a Schellhasovi vyřídte moje poručení. Srdečně vás a pana dra Stloukala zdraví a přeje Vám, abyste prázdné vánoční užili k svému zotavení Váš ř. z. a.“ [ředitel zemského archivu]. NA, AZČ, inv. č. 427, kart. 264 – Nováčkův dopis Jenšovskému z 1. 12. 1913.

8 „Velectný pane doktore! Pokud jde o seznam bohemik římských. To je věc, kterou už mnozí začali a nic z toho nebylo, je to ztraceno. Něco soustavného u nás v archivu není. Za pomoci tištěných katalogů by snad bylo možno o to se pokusiti a máte-li k tomu chuti, jistě Vás zrazovati

Jenšovský pozornost na knihovnu Barberini, která je nejen knihovnou, ale i rodinným archivem rodiny Barberini a jejímuž diplomatickému oddělení věnoval český výzkum příležitostnou pozornost již od 90. let 19. století. Na tento výzkum navázal a vyhotovil přehledný soupis zde se nacházejících bohemik. Pracovní výsledky Jenšovského, který dokončil práce na III. svazku Monument zpracováním pontifikátu Urbana V. (1362–1370) a v registrech avignonských protipapežů Klementa VII. (1376–1394) a Benedikta XIII. (1394–1409) dokončil svůj výzkum pro VI. svazek Monument, ocenila také Zemská správní komise království Českého, která mu vyslovila na své schůzi dne 6. května 1914 uznání za jeho „všestrannou horlivou činnost“.⁹ Kromě vědecké práce, která přinášela Jenšovskému potěšení, musil, jak je ostatně dodnes zvykem, čelit v Římě i úskalí zdejších byrokratických předpisů a koncem svého pobytu již přiznával únavu a těšil se na několik dní odpočinku.¹⁰

Založení Československého historického ústavu v Římě

V důsledku 1. světové války a poválečného uspořádání Evropy byla činnost českých zemských stipendistů v Římě přerušena a Jenšovský se sem dostal až za dlouhých osm let. Český zemský správní výbor, vědom si důležitosti a významu římského výzkumu nejen pro českou historickou vědu, ale i pro mezinárodní reprezentaci v zahraničí, zařadil v srpnu 1921 do osnovy zemského rozpočtu na rok 1922 opět položku na výzkum italských, zvláště vatikánských archivů ve výši 40 tisíc Kč. Souběžně se i ministerstvo školství a národní osvěty (dále MŠANO)

---

nebudeme, ale pamatujte na své zdraví, takový přehledný stručný seznam by byla jistě věc výborná, jen aby to nezůstalo zase torsem. Se srdečným pozdravem Vám i panu dru Stloukalovi, ř. z. a.“ NA, AZČ, inv. č. 427, kart. 264 – Nováčkův dopis Jenšovskému z 5. 2. 1914.

- 9 „Rádo plnic milou povinností, ředitelství českého archivu království Českého oznamuje Vám, že zemská správní komise království Českého ve schůzi konané 6. dne května t. r., vzavši s uspokojením na vědomí zprávy římských stipendistů za dobu od 16. března do 15. dne dubna t. r. vyslovila Vám uznání pro Vaši všestrannou horlivou činnost, kterou také podepsané ředitelství archivu plně a s upřímným povděkem oceňuje a po zásluze chválí.“ NA, AZČ, inv. č. 427, kart. 264 – Nováčkův dopis Jenšovskému z 25. 5. 1914.
- 10 „Slovutný pane řediteli! V těchto dnech došli snad již do zemského archivu – a ještě dojdou – některé naše opisy, které jsem dle posledního přípisu sl. [slovutného] Ředitelství dal dopravitit pojištěné. Vyžadovalo to ovšem zvláštního nákladu, neboť dle zdejších předpisů při pojištění nutno, aby obsah byl v dřevěných bedničkách, takže jsem k našim krabicím (někteří úředníci i nad těmi se pozastavovali) musil dát poříditi ještě 8 nových bedniček. Opisu je nyní 16 kartových bedniček a krabic, a jsou zaslány do zem. archivu všechny; zde nezůstane tedy nic... Zprávu za poslední období (od 16. května) přivezu též s sebou a odevzdám ji v zem. archivu 1. července. Celkovou zprávu sepíši až v Praze, neboť v posledních dnech byl jsem tak zaměstnán, že jsem se nemohl k tomu dostat, abych ji napsal, bude to vyžadovat přece trochu času. Přiznám se, že zejména intenzivní práci posledních dní jsem dosti unaven, a že toužím již po několika dnech odpočinku.“ NA, AZČ, inv. č. 427, kart. 264 – Jenšovského dopis Nováčkově z 21. 6. 1914.

rozhodlo zřídit Československý historický ústav v Římě (dále ČsHÚŘ), k jehož hlavním úkolům měl patřit vědecký výzkum k československým dějinám v Římě a Itálii. Vzájemná jednání mezi ministerstvem a zemským výborem skončila dohodou, podle níž český zemský správní výbor bude pokračovat ve financování italských a vatikánských archivů pro edice Monumenta Vaticana, Acta Sacrae Congregationis de Propaganda fide res gestas bohemicas illustrantia a Sněmů českých, zatímco MŠANO vzalo na sebe financování nových podniků ČsHÚŘ, v první řadě vydávání nunciatury u císařského dvora z let 1592–1628. Zemský správní výbor v zájmu jednotné vědecké reprezentace v zahraničí i z ekonomických důvodů přistoupil na spojení zemských a státních vědeckých podniků v jednotný výzkum, řízený zvláštní komisí při MŠANO,¹¹ a souhlasil se zapůjčením příruční knihovny tzv. české expedice v Římě do nově založeného ústavu. Na návrh zemského správního výboru z 5. října 1922 jmenovalo MŠANO dne 7. března 1923 členy Komise ČsHÚŘ, zřízené pro jeho vedení, v níž za zemský výbor, resp. zemský archiv figurovali Jan Bedřich Novák, Josef Borovička a Bedřich Jenšovský. Na ustavující schůzi Komise konané 23. března byli zvoleni Josef Šusta jejím předsedou a ředitel zemského archivu J. B. Novák místopředsedou.

Jenšovský podruhé v Římě

Druhý pobyt Bedřicha Jenšovského v Římě proběhl ve dnech 16. března až 15. července 1922. O jeho vyslání na dobu čtyř měsíců požádal zemský archiv zemský správní výbor již 21. ledna 1922 s tím, aby výbor požádal MŠANO o zprostředkování stejných výhod Jenšovskému, jakých požívají nebo budou požívat badatelé vysílání do Říma československým státem. Na schůzi konané 8. března schválil zemský správní výbor vyslání Jenšovského do Říma a přiznal mu diety ve výši 2000 it. lir měsíčně a cestovné 1000 it. lir na cestu do Říma a zpět. Pro vstup do vatikánských archivů a knihoven byl Jenšovský vybaven doporučujícími listy pražského nuncia Clemente Micary¹² adresovanými jejich prefektům,¹³

11 Pro řízení výzkumu a řízení ČsHÚŘ jmenovalo MŠANO dvanáctičlennou komisí, která fungovala jako poradní sbor tohoto ministerstva, jejímž úkolem bylo navrhnout pracovníky pro ČsHÚŘ, předkládat rozpočet, zprávy o činnosti, určovat pracovní úkoly ústavu a řídit jeho práce. NA, AZČ, inv. č. 426, kart. 263 – Celková zpráva zemského archiváře Dra Bedřicha Jenšovského o výzkumných pracech v archivech římských, zejména vatikánských v době ode dne 16. března do dne 6. července 1922, s. 34.

12 Clemente Micara (1879–1965), diplomat Sv. stolce, 1. apoštolský nuncius v Československu od 7. 5. 1920 do 30. 5. 1923, od r. 1946 kardinál (https://cs.wikipedia.org/wiki/Clemente_Micara [10. 2. 2023]).

13 Prefektem Vatikánského tajného archivu (Prefetto degli Archivi Vaticani) byl v l. 1909–1925 mons. Mariano Ugolini (<https://www.archivioapostolicovaticano.va/content/aav/it/l-archivio/note-storiche/custodi-e-prefetti.html> [10. 2. 2023]), prefektem Vatikánské apoštolské knihovny (Prefetto della Biblioteca Apostolica Vaticana) byl v l. 1919–1930 mons. Giovanni Mercati; <http://www.bibliotecaapostolicavaticana.va/>

dále doporučujícími listy československého vyslanectví u Vatikánu správci těchto ústavů kardinálu Aidanu Gasquetovi¹⁴ a prefektu apoštolských paláců mons. Ricardu Sanz de Samper y Campuzano.¹⁵ Československý vyslanec u Kvirinálu (tj. italského královského dvora) Vlastimil Kybal zajistil Jenšovskému přístup do rezervovaného sálu Národní knihovny v Římě.

Hlavním úkolem Jenšovského podle instrukce ředitelství zemského archivu byly opět práce na edici Monument. Protože již za svého prvního pobytu dokončil práce na III. svazku, bylo mu tentokrát uloženo, aby především připravil k edici akta týkající se českých zemí z pontifikátu Benedikta XII. (1334–1342),¹⁶ na jehož listinném materiálu pracovali již při zahájení výzkumu vatikánských archivů zemským výborem Království českého členové první české expedice Ferdinand Tadra a František Mareš; tyto práce byly ale přerušeny, když vydání akt tohoto pontifikátu zařadil do svého programu vydavatelské činnosti Rakouský ústav pro historická studia v Římě. V pozdějších letech tento ústav upustil od původního záměru, a tak bohemika z pontifikátů prvních avignonských papežů Klementa V. (1305–1316), Jana XXII. (1316–1334) a Benedikta XII. byla opět zařazena do pracovního plánu českého výzkumu a do edice Monumenta Vaticana jako tomus prodromus, předcházející I. svazku Monument. V prvních dobách otevření vatikánských archivů nebylo ještě jisté, nezmění-li se papežovo liberální stanovisko k historickému studiu, proto bylo snahou badatelů zde pracujících vytěžit z papežských register co nejvíce osobních a místních dat, aniž byl brán zvláštní zřetel na texty listin pro vydavatelské účely, a totéž platilo i pro souběžná registra avignonská a vatikánská, často úplně shodná nebo se vzájemně doplňující, kdy byly pro jednotlivá léta prohlíženy jen svazky jedné nebo druhé série. Jenšovský se proto nespokojil s pouhým kolacionováním a eventuálním doplňováním textů v již dříve pořízených prepisech, ale rozhodl se svazky obou řad podrobně prohlédnout znovu. Tento pracovní postup odůvodňoval tím, „že za změněných ústavních a politických poměrů bude třeba bádání ve vatikánských archivech, které se dosud vztahovalo pouze na země svatováclavské koruny ve středověku (tj. na diecézi pražskou, olomouckou, litomyšlskou a vratislavskou), rozšířit i na území dnešního Slovenska (tj. diecézi nitranskou a část

---

ps://it.wikipedia.org/wiki/Giovanni_Mercati [10. 2. 2023].

14 Francis Aidan Gasquet OSB (1846–1929) působil v l. 1892–1900 ve službách Britského muzea v Londýně, od r. 1917 byl prefektem papežského Tajného archivu, r. 1919 byl jmenován kardinálem-bibliotékářem a r. 1920 archivářem sv. římské církve (https://it.wikipedia.org/wiki/Francis_Aidan_Gasquet [10. 2. 2023]).

15 Ricardo Sanz de Samper y Campuzano vykonával úřad prefekta apoštolských paláců (Prefetto dei sacri palazzi apostolici) v letech 1921–1926 (https://it.cathopedia.org/wiki/Ricardo_Sanz_de_Samper_y_Campuzano [10. 2. 2023]).

16 Viz NA, AZČ, inv. č. 426, kart. 263 – Celková zpráva dr. Jenšovského 1922, s. 2–8.

diecézí ostrihomské a jagerské).“ Tato otázka si však podle jeho názoru vyžádá další jednání a přesné vymezení. Jenšovský ale podotýká, že, je-li počet bohemik z období Benediktova pontifikátu oproti listinám pro české země z následujících pontifikátů z doby Karla IV. nepoměrně menší, je zisk listin vztahujících se na bývalé diecéze uherské, které omezil jen na věci týkající se nesporně slovenského území, „nepatrný, ba mizivý“.¹⁷ Přehledná zpráva Jenšovského je dokladem jeho pečlivé práce a může i dnes posloužit jako vzor všem editorům. Při prohlížení register postupoval podle jednotlivých ročníků pontifikátů, nikoli podle druhů listin, zkolacionoval, případně doplnil přepisy listin pořizené v dřívější době, poznamenal nově nalezené kusy, srovnal texty shodných zápisů obsažených v registrech vatikánských a avignonských, zároveň však prohlédl vždy i listiny politického obsahu, zapisované ve zvláštních registrech, uložených v řadě svazků tzv. vatikánských. Pro ediční potřeby poznamenal nejen příslušné kancelářské poznámky, ale i případné vydání listin v publikacích a popsal všechny svazky register Benedikta XII. Byla to velmi náročná práce, k níž Jenšovský poznamenal, že se jednalo o „objemné svazky čítající více než 1000 registrovaných listin v jednotlivém kodexu“.¹⁸ Práce na pontifikátu Benedikta XII. zdárně ukončil a podle instrukce ředitelství zemského archivu se věnoval doplnění výzkumu pro VI. svazek Monument, na kterém pracoval již za svého prvního pobytu v Římě, a to v registrech avignonských protipapežů Klementa VII. (1376–1394) a Benedikta XIII. (1394–1409, resp. 1416).

Dalším úkolem Jenšovského bylo pokračování ve výzkumu Specianovy nunciatury z let 1592–1598 pro Sněmy české, který v předchozím roce provedl pro léta 1597–1598 Josef Borovička. Podle Borovičkových seznamů zajistil opisování Specianových listů z Prahy z fondu Borghese a sám provedl výzkum listů zasílaných Specianovi z Říma v knihovně Barberini, uložené ve Vatikánské knihovně. Kromě toho se věnoval pokračování svého výzkumu diplomatického oddělení této knihovny podle soupisu, který vyhotovil za svého prvního pobytu v Římě, a knihovnu označil za „pramen prvního řádu pro dobu třicetileté války a celou polovinu 17. století“ a upozornil na skutečnost, že i svazky jiných oddělení této knihovny obsahují důležité prameny nejen pro toto období, ale i pro předchozí období počínaje Tridentským koncilem. „Netřeba snad podotýkati, že při mimořádném významu, jaký tenkrát měl vývoj událostí v Čechách pro světovou politiku a zejména pro zájmy kurie římské, a při zvláštní pozornosti, která byla proto českým zemím věnována, obsahují tyto prameny i velmi cenný materiál pro české dějiny“, uvádí ve své zprávě.¹⁹ Přestože se soupisu bohemik mohl Jenšovský věnovat

17 Tamtéž, s. 2.

18 Tamtéž, s. 2–3.

19 Tamtéž, s. 17–18.

pouze občasně,²⁰ protože jeho hlavním úkolem byl výzkum avignonských register, podařilo se mu nashromáždit dostatek materiálu pro obsáhlý článek o knihovně Barberini, jejích bohemikách a českém výzkumu v Římě.²¹

Výhradně v odpoledních hodinách rozepisoval Jenšovský v Národní knihovně pro český výzkum její oddělení Fondo Giesuitico. Jezuitský fond, obsahující 1668 signovaných rukopisů, byl roku 1873 zkonfiskován a odevzdán do této knihovny. Jenšovský zde vypsál 82 signatur obsahujících bohemika od 1. poloviny 16. století do roku 1773. Kromě toho, inspirován německými badateli, podnikl také kroky k povolení studia v Archivu sv. Roty římské (Tribunale della sacra Rota Romana), nejvyššího soudního papežského tribunálu, založeného roku 1331 Janem XXII. Povolení sice dostal,²² ale pro zaneprázdnění jinými úkoly je nemohl využít. S přihlédnutím k významu tohoto archivu pro české dějiny navrhoval provést zde alespoň přehledný orientační výzkum, který by ukázal, do jaké míry obsahuje prameny týkající se českých zemí, a doporučoval, aby na něj zemský archiv povolil maximální částku 500 it. lir z položky na výzkum římských a italských archivů.

Dalším úkolem Jenšovského byla péče o české oddělení konzultační vatikánské knihovny, zvané Biblioteca Leonina. Toto oddělení bylo založeno Zemským výborem Království českého a doplňováno jeho nákladem a z darů některých veřejných ústavů a soukromých korporací (Česká akademie, Dědictví sv. Prokopa, Jednota čes. filologů). Vzhledem k tomu, že bylo naposled doplněno větší zásil-

---

20 Tamtéž, s. 19: „Hledě k tomu, že práce o soupisu bohemik knihovny Barberini, byť byla velice žádoucí, přece jen neměla býti nikterak na újmu mému hlavnímu pracovnímu úkolu o registrech papežů avignonských, mohl jsem se jí věnovati v knihovně vatikánské jen občasně, pokud to právě dovolovalo mé badání v archivu. Přes to práce tato pokročila tak dalece, že na podkladě dosavadního výzkumu v této knihovně, hlavně pak opíraje se o svůj přehledný soupis knihovny z r. 1914, mohl jsem se pokusiti o podání celkového obrazu a ocenění významu této knihovny pro český výzkum v Římě ve článku „Knihovna Barberini a český výzkum v Římě“, kde sepsány budou všechny kodexy důležité pro české dějiny a kde otištěny budou i některé zajímavé dokumenty, které se jinak vymykají rámci velikých publikací zemských.“

21 Jenšovský, Bedřich: Knihovna Barberini a český výzkum v Římě. Zprávy Českého zemského archivu VI, 1924, s. 7–171.

22 Při získávání povolení bylo třeba obrnit se trpělivostí. Nejprve si Jenšovský vyžádal doporučení vyslanectví u Sv. stolce, 2. května 1922 jednal osobně s archivářem Roty mons. Emmanuelem Cerchiarim, který přednesl jeho žádost děkanu Roty mons. Giovannimu Priorovi. 1. června bylo vyslanectví sděleno, že děkan Roty povoluje Jenšovskému přístup do archivu, ale věc měla háček. Jenšovský píše: „ale protože tento není archivem veřejným a jeho archivář není povinen zde denně pobývat, žádá děkan, nemoha zatěžovat papežskou pokladnu zvláštní odměnou pro archiváře za pobyt v archivu v době studií tam konaných, aby tuto odměnu platil uživatel archivu ve výši 3 liry za každou hodinu, a aby uživatel buď dopravil archiváře povozem do archivu, nebo zaplatil 10 lir za jeho cestu tam a zpět.“ NA, AZČ, inv. č. 426, kart. 263 – Celková zpráva dr. Jenšovského z r. 1922, s. 22.

kou v únoru 1914, přivezl Jenšovský do Říma 96 svazků, které odevzdal prefektu knihovny mons. Giovannimu Mercatimu. Knihy byly následně instalovány v oddělení „Cecoslovacchia“ (do r. 1918 zvaného „Boemia, Moravia e Silesia“). Některé knihy nebyly vázány, proto Ješovský ve své celkové zprávě doporučuje z důvodů praktických i reprezentačních posílat napříště knihy vázané a ty nevázané, které byly již do československého oddělení zařazeny, nechat svázat.²³

Za svého pobytu v Římě byl Jenšovský nečekaně vtažen i do spisové rozluky s Rakouskem.²⁴ Rakouské spolkové ministerstvo pro zahraničí upozornilo verbální nótou z 8. 3. 1922 československé ministerstvo zahraničních věcí na skartaci spisů bývalé c. a k. agencie ve věcech duchovních při bývalém rakousko-uherském vyslanectví u Vatikánu s podotknutím, že nebudou-li během tří měsíců československou vládou podány námitky, budou skartované spisy zničeny, a s poznámkou, že tento postup je v souladu s pražskou úmluvou z 18. 5. 1920 i s ustanoveními archivní konference v Římě z května 1921. Ministerstvo zahraničních věcí sdělilo 19. 4. 1922 obsah této nóty československému vyslanectví u Sv. stolce a požádalo, aby některý z archivních odborníků, zdržujících se v Římě, prohlédl spisy určené ke skartaci a podal o nich zprávu, případně vybral písemnosti týkající se československých příslušníků a zaslal je archivu ministerstva. Volba padla na Jenšovského, který proto jednal s rakouským vyslancem u Sv. stolce prof. Pastorem a s prof. Pogatscherem,²⁵ který byl pověřen likvidací archivu bývalého rakousko-uherského vyslanectví uloženého v paláci španělského vyslanectví u Vatikánu. Souběžně jednal i s československým vyslancem u Kvirinálu Vlastimilem Kybalem, který se právě účastnil v Římě prací na nové smlouvě o spisové rozluce s Rakouskem a který jej požádal, aby nárok československé vlády rozšířil na celý archiv bývalého rakousko-uherského vyslanectví u Vatikánu, nejen na spisy agencie. Dle sdělení prof. Pogatschera zaujímal veškeré spisy vyslanectví i s knihovnou asi 40 beden, z toho archiv agencie asi 15. Po zhlédnutí archivu dospěl Jenšovský k závěru, že by si jeho zběžná prohlídka vyžádala nejméně tři týdnů práce za předpokladu alespoň pětihodinové práce denně, a protože československé straně zbývalo pouhých deset dní, upustil od jakékoli prohlídky spisů a spokojil se s Pastorovým a Pogatscherovým ujištěním, „že z uvedených spisů vyslanectví rakousko-uherského nebylo dosud nic skartováno a že se tak ani v budoucnosti nestane bez předchozího uvě-

23 Svůj návrh odůvodňuje takto: „Vedle důvodů praktických lze tu však uvést i důvody reprezentace, neboť konsultační knihovna vatikánská vyhledávána je návštěvníky z celého světa a jednotlivá oddělení, zvláště označená, používána jsou badateli nejrůznějších národů a z nejrůznějších států.“ Tamtéž, s. 29.

24 Tamtéž, s. 39–43.

25 Prof. Heinrich Pogatscher působil v letech 1901–1915 jako bibliotékář Rakouského historického ústavu v Římě.

domění vlády československé a že budou tyto spisy, zejména pokud jde o archiv agencie, již na podzim roku 1922 vcelku odvezeny do Vídně, kde budou přístupny jak ke studiu, tak pro potřeby úřední států následních.“ Zprávu o stavu těchto archivů a o průběhu svých jednání podal Jenšovský 17. 6. 1922 československému vyslanci u Sv. stolce Václavu Pallierovi, s nímž byl ve stálém styku, a informoval i vyslance Kybala. Také tato jednání konal Jenšovský v odpoledních hodinách, aniž byly kráceny jeho pracovní úkoly.

Před svým odjezdem do Říma byl Jenšovský požádán příslušnými úředníky MŠANO, aby po dobu svého pobytu v Římě přihlédl i k potřebám nového Československého ústavu historického v Římě. Ve více než skromných pracovních podmínkách²⁶ se věnoval knihovně ústavu, která měla v době jeho příjezdu 136 zapsaných svazků, při jeho odjezdu již 681 svazek. Patřilo k ní i 89 svazků bývalé příruční knihovny českých zemských badatelů v Římě, která byla podle rozhodnutí zemského správního výboru uložena jako depozit v novém ústavu s podmínkou, že zemští badatelé budou účastni všech výhod, poskytovaných tímto ústavem vědeckým pracovníkům. Inventarizaci knihovny provedla státní stipendistka Věra Kosinová. Ve své celkové zprávě podává Jenšovský podrobné informace o stavu knihovny, poukazuje na nutnost její katalogizace a systematického doplňování a upozorňuje na chybějící svazky odborné literatury.²⁷ Co se týče pracovního programu ústavu, konstatuje, že dosavadní výzkum zaměřený na Monumenta, Akta Propagandy a Sněmy české bude nutno rozšířit i na ostatní bohemika, rozptýlená po různých archivech a knihovnách, což se dosud dělo jen příležitostně, a dodává, že jeho článek o knihovně Barberini „chce být prvním pokusem takového druhu z hlediska dějin českých“.²⁸ K programu vydávání zpráv apoštolských nunciů z let 1592–1628²⁹ dodává, že je třeba otázku jejich vydávání

---

26 Tamtéž, s. 27–28: „Tento ústav, který jest ovšem teprve v počátcích svého vývoje, umístěn jest zatímně v jediné souterrainové místnosti československého vyslanectví u Vatikánu (Via Virginio Orsini 15), jež mu byla poskytnuta ochotou bývalého vyslance dra Kamila Krofty. V této místnosti jsou dva otevřené regály pro knihovnu, pracovní stůl a čtyři židle, které tvoří zařízení ústavu. Ale toto opatření, které bylo vítaným za kritické nouze bytové při ukládání prvních zárodků knihovny, nemůže vyhovovati dnes již ani jako provisorium, zvláště bude-li vysláno do Říma více stipendistů a budou-li i cizozemští badatelé hledati informací na ústavě, který do jisté míry má v programu i úkoly propagační. Z těchto důvodů najalo ministerstvo školství a národní osvěty v říjnu 1922 na návrh československého vyslance u dvora královského v Římě Dra Vlastimila Kybala na dobu dvou let (do konce října 1924) vilu v ulici Pompeo Magno 10, kde mimo pracovnu a knihovnu ústavu budou též obývací pokoje pro některé stipendisty.“

27 Tamtéž, s. 28–31.

28 Tamtéž, s. 32; viz též pozn. 16.

29 K nunciaturnímu výzkumu Jenšovský uvádí: „Při výzkumu italských archivů pro Sněmy české byly to v první řadě nunciatury, které jsouc pramenem prvního řádu všeobecně, poskytly také pro tento výzkum mimořádného bohatství pramenů. Třebas však důležitost těchto zpráv byla

z důvodů mezinárodní zdvořilosti a pro zachování dobrých vědeckých styků řešit dohodou s oběma německými ústavu a rakouským ústavem v Římě.³⁰ Při této příležitosti také upozornil na nutnost pořízení evidence již vykonaných prací, která by byla k dispozici členům ústavu a podstatně by přispěla k efektivitě jejich práce.³¹ Co se týče styků se členy ústavů a expedicí jiných států akreditovaných v Římě, vyzdvihuje Jenšovský jejich přínos pro vědeckou práci českých badatelů, zejména pokud jde o výměnu zkušeností s již zapracovanými členy těchto ústavů, nebo o možnost využívat knihoven těchto ústavů. Píše: „Nejbližší jsou českému badateli tři velké ústavy německé, zejména pruský má velmi bohatou knihovnu a velmi cenné pomůcky pro výzkum italských archivů, podobně i knihovna rakouského ústavu, jehož řádnými či mimořádnými členy byli všichni dosavadní badatelé čeští.“³² V době Jenšovského pobytu ale nefungoval ani jeden z nich a z jejich ředitelů byl v Římě přítomen pouze prof. Pastor, nyní vyslanec nové Rakouské republiky u Vatikánu. Za jeho ředitelování byl Jenšovský v letech 1913–1914 členem rakouského ústavu, a proto s ním opět navázal přátelské styky. Dále navštěvoval ústav holandský a belgický. Obnovit styky s proslulou francouzskou školou nemohl, protože krátce po jeho příjezdu zemřel její dlouholetý ředitel mons. Louis Du-

---

zvlášť akcentována (srv. článek J. B. Novákův v I. svazku Zpráv zemského archivu), nepomýšlelo se na samostatnou publikaci těchto pramenů, neboť období nejdůležitější pro naše dějiny byla pro edici nunciatur po vzájemné dohodě rozdělena mezi tři veliké německé historické ústavy v Římě: pruský Kgl. Preus. Historisches institut in Rom, hist. ústav společnosti Görresovy a ústav rakouský (Istituto austriaco di studi storici). Za nynějších změněných poměrů, kdy na jedné straně zřízen jest v Římě samostatný ústav československý a kdy na druhé straně všechny právě jmenované ústavy pro nepříznivé politické, především ovšem finanční poměry svých států odsouzeny jsou na dlouhou dobu buď k naprosté nečinnosti, nebo k práci omezené na míru nejmenší, ukázalo se žádoucím, aby české bádání římské obrátilo zvláštní pozornost k výzkumu nunciatury císařské pro důležité období vlády Rudolfovy a Matyášovy i pro první léta války třicetileté...“ Tamtéž, s. 32–33.

30 K dohodě došlo v letech 1923–1924 zásluhou Karla Stloukala a Josefa Šusty, půdu pro ni však připravovali také oba českoslovenští vyslanci, Vlastimil Kybal u italského státu a Václav Pallier u Vatikánu, i Bedřich Jenšovský v letech 1922, 1923 a 1924.

31 Jenšovský píše: „Ponevadž členy české expedice v Římě i v jiných městech italských (Florence, Benátky, Neapol, Bologna, Mantova) byly vykonány již rozsáhlé práce výzkumné, jejichž výsledky uloženy jsou jednak v prepisech zemského archivu, jednak v publikovaných edicích a člancích, jednak však také jen ve zprávách jednotlivých stipendistů, neboť značný počet svazků bylo nutno pro úplnost prohlédnouti, aniž by poskytlý nějakých bohemic, doporučovalo by se, aby v novém ústavě založen byl seznam vykonaných prací, v němž by – nejlépe ve formě katalogových lístků z hlediska chronologického, archivní provenience i obsahu látky ukládány byly stručné popisy prohlédnutých svazků a jež by, maje základ v práci vykonané českou zemskou expedicí, doplňován byl dalšími členy ústavu. Tak bylo by lze uvarovati se toho, aby čeští badatelé v Římě nekonali některé práce dvakrát nebo aby zde neprohlíželi znovu svazky již prohlédnuté, které však neobsahovaly bohemic a nejsou tudíž zachovány v opisech.“ Tamtéž, s. 31.

32 Tamtéž, s. 37.

chesne a jeho nástupce nebyl zatím jmenován. Z Říma odjížděl Jenšovský jistě spokojen, neboť týden před jeho odjezdem, 6. července 1923, získalo Československo za uznávací poplatek 1 it. liry ročně od římské obce „ve věčné užívání“ stavební parcelu o výměře 3000 m², aby zde do pěti let postavilo Československou akademii historickou, archeologickou a uměleckou. Pozemek se nacházel ve Valle Giulia, ve čtvrti určené pro výstavbu zahraničních vědeckých a uměleckých akademií a v blízkosti Britské školy a italské Galerie moderního umění.

V Římě potřetí

Třetí pobyt B. Jenšovského v Římě se uskutečnil od 23. prosince 1923 do 16. července 1924. Na žádost ředitelství zemského archivu rozhodl zemský správní výbor 24. října 1923 o vyslání B. Jenšovského do Itálie na dobu nejdéle šesti měsíců, s úkolem pokračovat ve výzkumu italských, především vatikánských archivů pro publikaci Monumenta Vaticana. Jako obvykle měl prostřednictvím zemského archivu podávat pravidelné měsíční zprávy zemskému správnímu výboru a po návratu předložit zprávu celkovou. Na hrazení výloh spojených s pobytem v Římě mu bylo přiznáno 2000 it. lir splatných předem a na cestu tam i zpět 1000 it. lir.

Na základě návrhu Komise ČsHÚŘ ze dne 10. listopadu 1923 pověřilo MŠANO Jenšovského dekretem z 21. listopadu 1923 funkcí vedoucího člena ČsHÚŘ. Římský ústav tehdy nutně potřeboval zkušeného pracovníka přímo na místě, který by byl odpovědným za činnost ústavu vůči Praze, tj. MŠANO a Komisi ČsHÚŘ, a reprezentoval ústav navenek.³³ Podle instrukce připojené k dekretu měl pečovat o co neúčelnější provádění společných vědeckých úkolů ústavu v rámci programu sestaveného Komisí a dozírat za tímto účelem na práci ostatních členů, uvádět nově příchozí členy ústavu (spolu s Jenšovským bylo v ústavu dalších šest stipendistů) i jiné československé badatele do římských archivů a knihoven, vést administrativu ústavu, udržovat styky s ostatními římskými badatelskými ústavu a spravovat knihovnu ústavu, pečovat o její účelné doplňování a opatrovat vazbu knih. Ke knihovně obdržel zvláštní instrukci od předsednictva Komise.

Pracovní instrukci pro Jenšovského s datem 21. prosince 1923 vyhotovil ředitel zemského archivu Jan Bedřich Novák. Prvořadým úkolem byly opět práce na edici Monumenta Vaticana. Protože ale práce na jejich VI. svazku³⁴ pokročily

---

33 „Poněvadž toho času nelze mezi pražskými historiky, zkušenými v římském bádání, naléztí někoho, kdo by mohl trvaleji usaditi se v Římě, aby zastával tuto funkci sekretáře ústavu, rozhodla se Komise ústavu římského, aby zatím správa ústavu na místě byla obstarávána vždy nejstarším z členů ústavu, dočasně pracujícím v Římě a majícím určitou zkušenost římských poměrů a jako takového vedoucího člena navrhla mne“, uvádí Jenšovský ve své celkové zprávě za leden až červen 1924, s. 34. NA, AZČ, inv. č. 426, kart. č. 263.

34 Úplný výzkum register avignonských protipapežů Klementa VII. (1378–1394) a Benedikta XIII. (1394–1415) provedl Jenšovský již v roce 1914.

do té míry, že zbývalo pouze dokončit výzkum register Jana XXIII. ve Vatikánské knihovně a pozůstatků Janovy kanceláře v archivech ve Florencii a Bologni, bylo nyní hlavním úkolem Jenšovského pokračovat ve výzkumu avignonských register, který zahájil již roku 1922, a výzkum ve Florencii a Bologni měl uskutečnit na zpáteční cestě do Prahy. V zájmu urychlení výzkumu pro edici Monument bylo Jenšovskému uloženo, aby věnoval pozornost registrům z období pontifikátu Evžena IV. (1431–1447) alespoň do té míry, aby bylo zřejmé, jakého jsou rozsahu tyto písemnosti, s nimiž bylo počítáno pro VIII. sv. Monument, a jaké práce bude vyžadovat jejich výzkum. Dále mu bylo uloženo dokončit výzkum v knihovně Barberini podrobným rozepsáním některých svazků, a to podle jím vytvořeného soupisu bohemik. Obligátně mu byla přikázána péče o české oddělení vatikánské konzultační knihovny i povinnost podávat zprávy o své činnosti a ředitelství zemského archivu si vyhradilo také právo požádat jej o provedení případných naléhavých prací pro zemský archiv, pokud by během jeho pobytu v Římě tato potřeba nastala. Tato pracovní instrukce byla rozšířena 12. června 1924, kdy bylo Jenšovskému uloženo ředitelstvím zemského archivu prohlédnout ve vatikánských archivech a v knihovně Angelica písemnosti nunciatury z roku 1615 (Placido de Marra), obsahující důležité zprávy pro edici generálního sněmu z roku 1615 v připravovaném XVII. dílu Sněmů českých. Všem těmto úkolům Jenšovský dostal v plném rozsahu.

Jako vedoucí člen ČSHUŘ, sídlícího tehdy na římské adrese Via Pompeo Magno 10, vykonával Jenšovský v intencích instrukce Komise ČSHUŘ správu ústavu a vedl jeho administrativu, poměrně náročnou v důsledku péče o knihovnu (korespondence s knihkupci a knihaři),³⁵ která v době jeho příjezdu do Říma čítala 680 svazků, ale zásilkami z Prahy se rozrostla na 1024 svazků. Díky opatření MŠANO z 28. října 1923 bylo na návrh Komise ČSHUŘ poukázáno československému vyslanectví u italského státu 15000 Kč jako zúčtovatelná položka na nákup a vazbu knih. Díky tomu mohl Jenšovský doplňovat ústavní knihovnu potřebnými publikacemi a časopisy nejen z římského knihkupeckého trhu, ale i z jiných italských měst, a to podle zvláštní instrukce Komise ČSHUŘ.³⁶ Významným počinem Jenšovského bylo položení základu k archeologickému oddělení knihovny, kdy na

35 Podrobně se o záležitostech knihovny ČSHUŘ Jenšovský rozepisuje ve své celkové zprávě z r. 1924 na s. 18–31. NA, AZČ, inv. č. 426, kart. 263.

36 „Pro toto doplňování knihovny byla mi vydána Komisí římského ústavu zvláštní instrukce / čj. 53 vyd. ze dne 19. ledna 1924/, podle níž jest knihovnu ústavu doplňovati především podle potřeb nynějšího historického úkolu ústavu, a to jak středověkého, tak novověkého; knihy z jiných dotací vědeckých jest opatřovati po dohodě s příslušným odborníkem. Podle téže instrukce jest v Římě nebo z Říma soustavně opatřovati knihy literatur románských, literatury anglické, a pokud bude účelno i německé. Časopisy těchto literatur jest odebíratí účelně, zvláště z italských jen přísný výběr. Staré ročníky časopisů až na nahodilé výhodné koupě v celých sériích se nekupují.“ Tamtéž, s. 19–20.

návrh prof. Josefa Dobiáše obohatil ústavní knihovnu publikacemi italských autorů z oboru klasické římské archeologie. Protože na knihkupeckém a antikvárním trhu pozorně sledoval pohyb cen u knih z oboru historie umění, zaznamenal, že některá důležitá díla pomalu mizí a stoupají jejich ceny. Využil proto krátkého příležitostného pobytu prof. Antonína Matějčka v Římě a podle jeho rady zakoupil některá významnější díla ze všeobecné literatury k dějinám umění. V důsledku nárůstu publikací zorganizoval rozšíření knihovny o nové regály a inicioval práce na řádné katalogizaci knihovny.

Nemalý počet spisů tvořila vlastní správa ústavu. Ta byla rozdělena mezi československé vyslanectví u italského státu a vedoucího člena tak, že vyslanectví vyřizovalo věci týkající se nájmu budovy a kustoda, jinak o všem, co se týkalo údržby a doplňování inventáře ústavu, jednalo vyslanectví s vedoucím členem, disponujícím pro tyto účely částkou 1000 it. lir; po vyčerpání byla tato částka obnovována z peněz složených za tímto účelem MŠANO u vyslanectví. Prostřednictvím Živnostenské banky v Praze a banky Credito italiano v Římě byla rovněž poukazována studijní stipendia k rukám vedoucího člena, který je vyplácel jednotlivým stipendistům. Poměrně administrativně náročný byl i styk s vědeckými ústavy domácími (Český zemský archiv, Československý státní historický ústav vydavatelský), na římský ústav se však obraceli i jednotlivci a ústavy za účelem zprostředkování nákupu knih a s odbornými dotazy. Jen za 1. pololetí roku 1923 činil počet spisů ústavu 542, „číslo pro vědecký ústav pozoruhodné“, píše Jenšovský, které jej opravňovalo k nákupu psacího stroje značky Remington (dosud byla úřední agenda psána ručně). V důsledku nárůstu úřední agendy přistoupil Jenšovský k lepší organizaci úřední registratury, která byla rozdělena podle obsahu a uložena v šedých obálkách s příslušným označením. Při úřední registratuře bylo založeno oddělení výstřižků z novin pro články nebo zprávy týkající se ČsHÚŘ a studijních oborů v něm zastoupených. Jako vedoucí člen měl právo užívat pečeť a razítko ústavu.³⁷

Ve své celkové zprávě polemizuje Jenšovský s označením „vedoucí člen“,³⁸ protože taková funkce není v římských ústavech obvyklá a její překlad naráží na obtíže, a navrhuje označení „vedoucí sekretář“. Dále poukazuje na nejasnost postavení vedoucího člena, který má podle instrukce pečovat o co nejúčelnější provádění společných vědeckých úkolů ústavu v rámci programu stanoveného Komisí, což předpokládá jeho dostatečnou informovanost, ale v instrukci není řečeno, je-li oprávněn vyžadovat od ostatních členů zprávy, aby se mohl informovat a předkládat zprávy o činnosti ústavu Komisí, což podle něj může vést k nedorozuměním. Instrukce neřeší ani poměr vedoucího člena k těm členům, kteří nepracují

---

37 Tamtéž, s. 38.

38 Tamtéž, s. 38–39.

na společných úkolech ústavu, ani jaké jsou jeho povinnosti vůči Komisi, pokud jde o podávání zpráv o stavu ústavu.³⁹ Základní nedostatek vidí v tom, že římský ústav má sice již vytyčený vědecký program a v některých oborech i přesné vědecké úkoly, ale pokud jde o úpravu stipendií, správu ústavu, povinnosti a práva členů, nemá dosud vypracovaný organizační statut. Z těchto důvodů navrhuje, aby Komise ustanovila ze svého středu subkomisi, která by vypracovala prozatímní statut ústavu.⁴⁰

Velký důraz kladl Jenšovský na komunikaci s italskými a zahraničními vědeckými ústavami akreditovanými v Římě.⁴¹ Nejužší styky měl římský ústav stejně jako v letech minulých s Vatikánským archivem a Vatikánskou knihovnou, kde většina jeho členů denně pracovala na svých výzkumech. Z italských státních ústavů to byla v první řadě Národní knihovna v Římě, s jejímž ředitelem a vynikajícím archivním odborníkem Eugeniem Casanovou se Jenšovský seznámil již v roce 1922, dále i knihovny Casanatense, Vallicelliana a Angelica a italské akademie věd (Accademia dei Lincei) v paláci Corsini. Z ústavů jiných států navázal Jenšovský v roce 1924 kontakty se školami francouzskou (École française de Rome) a anglickou (The British school at Rome), jejichž ředitelé Emile Male a Thomas Ashby mu povolili užívat knihovny těchto ústavů a členové obou škol udržovali styky s ČsHŮŘ. Jenšovský také navštěvoval pravidelné konference v nové rumunské akademii (Scoală Romana din Roma) a pokračoval v rozvíjení styků s belgickým ústavem (navázány v roce

39 Tamtéž, s. 39: „Zkušenost příštích období ukáže zajisté, že vedle členů, kteří pracují o společných úkolech ústavu podle pokynů vedoucího člena, budou na ústavě starší členové, pracující o různých themech, členové, kterým sotva bude lze ukládati např. povinnosti ke knihovně; vyvine se tu zajisté druh jakýchsi membres anciennes nebo membri onorarii, jako je tomu u ústavů římských majících charakter školy. U ústavu Československého není dosud přesně stanoveno, jaký má mítí ráz, zda má tu býti ráz školy, v níž by především pokračovali ve svém zdokonalování k vědecké způsobilosti absolventi určitých oborů vysokoškolských studií /jako např. v Římě škola francouzská, britská nebo rumunská/ či má-li se spíše podobati ústavům, v nichž pracovní úkoly obstarávají většinou již pracovníci vědecky zkušení /jako jsou v Římě ústavy německé a rakouský, belgický nebo holandský/.“

40 Tamtéž, s. 39.

41 Tamtéž, s. 44–45: „Československý ústav v Římě, jako každý vědecký ústav v cizině, má nejen obstarávat určité úkoly vědecké, prováděné vlastními členy v rámci pevně stanoveného programu ústavu, nýbrž má býti i kulturním střediskem, v němž by badatelé domácí našli podpory ve svých pracích v Itálii a přichází z Čech byli seznamováni s kulturními poměry italskými, v němž by však také vědecktí pracovníci italští i členové jiných národů dleli v Římě, docházeli potřebných informací o kulturních snahách a pracích československých. Mimo to bude zajisté moci čl. ústav v Římě též prostředkovati styky mezi domácími ústavami vědeckými a ústavami římskými a vyřizovati případné dotazy jednotlivců povahy vědecké. Za tím účelem jest ovšem nutno, aby především ovšem ústav československý sám pěstoval a udržoval styky s příslušnými vědeckými ústavami římskými, i bylo také mým úkolem styky tyto, pokud byly, dále udržovati a nové navazovati.“

1921), který postoupil ČsHÚŘ své publikace v nominální předválečné ceně. Vzhledem k pracovnímu programu, zejména edici nunciaturních zpráv z let 1592–1628, byly pro náš římský ústav důležité kontakty s oběma německými ústavy v Římě – Pruským historickým ústavem a Historickým ústavem Görresovy společnosti. V roce 1924 oba ústavy obnovily svou činnost v Římě a Jenšovský úspěšně dokončil s ředitelem Görresovy společnosti mons. Stephanem Ehesem jednání o novém rozdělení publikování nunciatury u císařského dvora.⁴² Rakouský historický ústav v roce 1924 ještě svou činnost v Římě neobnovil, ale s jeho bývalým ředitelem prof. Pastorem udržoval přátelské vztahy, datující se z dob minulých. S holandským ústavem, s nímž byly navázány styky již v letech 1921 a 1922, tentokrát Jenšovský nejednal, protože jeho ředitel pobýval v tomto studijním období v Palestině. Významné byly také kontakty s italskými institucemi. ČsHÚŘ se stal členem Ústavu pro dějiny východní Evropy (Istituto per l'Europa Orientale), který měl zvláštní slovanskou sekci, a Jenšovský též, díky svému členství ve výboru Italského kulturního institutu v Praze (Istituto di cultura italiana), zajistil bezplatné zasilání jeho publikací do římského ústavu.

Počtvrté v Římě

Čtvrtý pobyt Bedřicha Jenšovského v Římě se uskutečnil od 5. prosince 1929 do 4. června 1930. O jeho vyslání na dobu šesti měsíců požádalo ředitelství zemského archivu 31. května 1929 zemský výbor s obsáhlým odůvodněním⁴³ a ujištěním,

---

42 Tamtéž, s. 46: „Veliké německé ústavy římské Das preussisch historische Institut in Rom i ústav historické společnosti Görresovy obnovily opět činnost v Římě; s oběma ústavy byl ústav československý v písemném i ústním jednání o nové rozdělení publikace nunciatury německé, jednání s ústavem pruským bylo již skončeno v roce 1923, jednání se společností Görresovou dojednal jsem v Římě s Msgrem Ehesem, ředitelem historického ústavu společnosti v Římě, poděkovav mu jménem ústavu našeho za rozhodnutí společnosti, jímž na žádost Komise ČsHÚŘ vzdává se dalšího vydávání nunciatury císařské v l. 1593–1603 /rozhodnutí to bylo oznámeno prezidentem společnosti Grauertem předsedovi Komise československého ústavu prof. Dru Šustovi/ a obdržev prohlášení Msgra Ehesa, že bez jakýchkoli průtahů možno započítí s přípravou nunciatury Spezianovy.“

43 „Výzkum archivů italských pro dějiny zemí českých, který byl zahájen brzy po otevření archivů vatikánských a jehož další program byl posléze pevně stanoven usnesením zemského správního výboru ze dne 30. ledna 1924 čís. 163.917/23-X., jest však čestným závazkem kulturní práce země české a důležitou vědeckou povinností českého archivu zemského. Úkol tento jest tím čestnější, ale i závažnější, když po zřízení samostatného československého ústavu historického v Římě převzal zemský archiv výzkum středověkých pramenů vatikánských v programu celého ústavu a reprezentuje tak českou vědu na vědeckém fóru mezinárodním. V úvaze těchto skutečností rozhodlo se ředitelství českého archivu v Praze, aby i při nynějším trvalém nedostatku odborných úředníků v zemském archivu bylo pokračováno ve výzkumu archivů italských, který ostatně jest důležitou součástí úředních povinností archivu zemského, a navrhuje, aby archivní rada Dr Bedřich Jenšovský vyslán byl alespoň na dobu šesti měsíců do Italie, aby tam pokračoval ve výzkumu archivů a knihoven, zvláště vatikánských, pro zemskou

„že odjezd Dra Jenšovského do Říma bude zařízen tak, aby tím podstatně neutrpěla běžná agenda úřední v zemském archivu“. Žádosti bylo vyhověno usnesením zemského výboru ze dne 16. října 1929. Protože od jeho posledního pobytu v Římě v roce 1924 došlo vlivem stabilizace italské liry k navýšení zahraničních požitků československých úředníků, byla mu navýšena měsíční částka na 2500 it. lir a přiznáno cestovné ve výši 1500 Kč na cestu do Říma a zpět. Souběžně probíhalo jednání s MŠANO. Podle usnesení pléna Komise ČsHÚŘ z 29. května 1929 svěřilo její prezidium Jenšovskému správu ústavu po dobu jeho pobytu v Římě a vydalo zvláštní instrukci pro správce ČsHÚŘ. MŠANO vzalo na vědomí návrh Komise a dekretem z 16. prosince 1929 pověřilo Jenšovského řízením a reprezentací ústavu a za tuto činnost mu přiznalo příplatek ve výši 2000 Kč měsíčně. Dodatkem z 8. února 1930 povolilo MŠANO Jenšovskému po dobu jeho pobytu v Římě užívat funkční titul „vedoucí sekretář ČsHÚŘ“.

Pracovní instrukci pro Jenšovského s datem 19. listopadu 1929 opět vyhotovil ředitel zemského archivu J. B. Novák. Podle ní měl pokračovat ve výzkumu italských, zejména vatikánských archivů a knihoven a navázat na své práce pro VI. a VIII. svazek Monument, uskutečněné v roce 1924. Dále měl pokračovat „se zřetím k celkovým potřebám české vědy historické“ v soustavné prohlídce fondu Miscelanea Armaria, obsahujícím velké množství různých písemností, zvláště instrukcí a relací ze 16. a 17. století. V archivu státního sekretariátu kurie, ve fondu Borghese a v jiných odděleních Vatikánského archivu, obsahujících politickou korespondenci kurie a papežských nunciů, měl provést celkový výzkum pro účely zemské publikace Sněmy české, a to zejména pro léta 1612–1617, respektive 1621 tak, aby mohl sloužit jako východisko podrobného studia působení papežských nunciů u císařského dvora v tomto období.⁴⁴ Instrukce obsahovala i další obligátní úkoly – dohled na československé oddělení vatikánské konzultační knihovny a povinnost podávat zemskému výboru prostřednictvím zemského archivu pravidelné měsíční zprávy o výzkumu a stavu heuristických prací a po návratu zprávu celkovou. Ředitelství zemského archivu si opět vyhradilo v případě potřeby požádat Jenšovského kdykoli i o další heuristické, kolační a jiné práce v italských a římských archivech a přiznalo mu možnost rozšířit výzkum nad rámec pracovní instrukce; obojí v případě, že nebude ohroženo plnění jeho hlavních badatelských úkolů.

Do Říma dorazil Jenšovský 7. prosince 1929. Ubytován byl v ČsHÚŘ sídlícím nyní ve Via Crescenzo 91.⁴⁵ Po svém příjezdu a po převzetí správy ústavu zahájil

publikaci Monumenta vaticana.“ NA, AZČ, inv. č. 427, kart. 264 – Zemský archiv zemskému výboru 31. 5. 1929.

44 Tj. melfského biskupa Placida de Marra (1612–1616), titulárního biskupa drinopolského Viteliana Viscontiho (1616–1617) a barského arcibiskupa Ascania Gesualda (1617–1621).

45 V r. 1926 byl pro účely ČsHÚŘ zakoupen za 180 000 it. lir byt v 1. patře obytného domu ve via

9. prosince své práce ve Vatikánu, když předtím vykonal přátelskou zdvořilostní návštěvu u bratří Mercatiů – mons. Angela, prefekta Vatikánského tajného archivu,⁴⁶ a mons. Giovanniho, prefekta Vatikánské apoštolské knihovny. Po celý pobyt v Římě Jenšovský plnil své úkoly průběžně podle pracovní instrukce, jak o tom svědčí jeho dochované měsíční zprávy i zpráva celková.⁴⁷ Největší pozornost věnoval pochopitelně odborným badatelským úkolům, zejména náročné práci na výzkumu papežských register z období pontifikátů Benedikta XIII. pro VI. svazek Monument⁴⁸ a Evžena IV. pro VIII. svazek Monument,⁴⁹ při jejichž plnění musel zhlédnout obrovské množství dokumentů. Při této příležitosti se zabýval i otázkou zveřejňování slovenik a upozorňoval, že středověká registra papežských listin vztahujících se na území Slovenska (diecéze ostríhomská, nitranská a zčásti jagerská), proponovaných do edice Monumenta Vaticana res gestas slovenicas illustrantia⁵⁰, souběžně s českou edicí Monument, vyplní pro avignonské období sotva dva

---

Crescenzio 91; jako jeho majitel bylo u italských úřadů zapsáno československé vyslanectví u italského státu. Jednalo se o 5 malých místností, 3 byly využívány jako studovna a knihovny, 1 jako ložnice pro členy, 1 jako přijímací místnost, k bytu dále příslušela kuchyně, koupelna s WC, samostatné WC a tmavá komora sloužící jako skladiště, dlouhá, úzká předsíň byla vybavena knihovními regály. Službu kustoda vykonávala Romelia Marzani za 300 it. lir měsíčně. „Při vědeckých i reprezentačních povinnostech Čsl. ústavu v Římě nutno se na dnešní stav dívat jen jakožto na provisorium do té doby, než dojde k vybudování Čsl. Akademie v Římě, a to na provisorium, které bude moci vyhověti, byť jen částečně a při požadavcích velmi skromných, jen na několik málo let nejbližších“, hodnotí tehdejší situaci Jenšovský. NA, AZČ, inv. č. 426, kart. 263 – Celková zpráva dr. Bedřicha Jenšovského o Československém ústavě historickém v Římě ve studijním období 1929–1930, s. 84–87.

- 46 Mons. Angelo Mercati, archivář, historik, překladatel z německého jazyka, iniciátor italského překladu Pastorových Dějin papežů (přeložil první 3 sv.), 1925–1955 prefekt Vatikánského tajného archivu, 1942 kardinál; (https://it.wikipedia.org/wiki/Giovanni_Mercati [10. 2. 2023]).
- 47 Viz měsíční zprávy dr. Jenšovského, NA, AZČ, inv. č. 427, kart. 264 a celková zpráva z období 1929–1930, NA, AZČ, inv. č. 426, kart. 263.
- 48 K nesnadnému studiu 24letého pontifikátu Benedikta XIII., zaujímajícího 72 svazků avignonských register, Jenšovský uvádí: „Není radostnou prací pro badatele československého probíratí se svazky tohoto dlouholetého pontifikátu /11. října 1394 až 21. VII. 1417, resp. září 1924/, svazky i vnější úpravou velmi neurovanými a různorodými, do nichž jakožto do posledních svazků serie avignonské při pořádání register avignonských, které za pontifikátů Benedikta XXIII. a Klementa VII. v letech 1729 a následujících z uložení prolegáta avignonského Raytera hraběte Ilcaia prováděl Marc'Antonio Tellus, bylo promiscue veazováno vše, co zbylo po úpravě register všech předchůdců...“ NA, AZČ, inv. č. 427, kart. 264 – Zpráva dr. Jenšovského za březen 1930, s. 1–2.
- 49 Tamtéž, na s. 17 uvádí Jenšovský k výzkumu register Evžena IV.: „Z celkového počtu asi 8 000 suplik, které jsem prohlédl v tomto měsíci, nalezl jsem po diecése české /pražskou, olomouckou a vratislavskou/ celkem jen 47 suplik, z nichž opět největší část /33/ připadá na Vratislav /Praha sedm, Olomouc rovněž sedm/, mizivým počtem jsou zastoupeny diecese slovenské, neboť pro celou diecesi ostríhomskou nalezeny tři supliky, pro jagerskou jediná; nitranská diecese pak, stejně jako ve všech ročnících předešlých vůbec odpadá.“
- 50 Název byl posléze změněn na Monumenta Vaticana diocesis Strigoniensis et Nitriensis, nec non

svazky. Následný výzkum slovenik z pontifikátu Evžena IV. a dalších papežů už prováděl souběžně s bohemiky, i když se uvažovalo o jejich samostatném vydání. Dle Jenšovského odhadu měla slovacika ze středověkých papežských register vydat pravděpodobně pět nepřilíh objemných svazků.

Velkou pozornost věnoval Jenšovský také soustavnému výzkumu vaticánských archivů pro československé dějiny. Prohlédl nové oddělení fondu *Instrumenta miscellanea* a pokračoval v podrobné prohlídce fondu *Miscellanea Armaria*,⁵¹ v němž prostudoval a rozepsal 68 svazků *Armaria II*. Dále se podle pracovní instrukce věnoval tématu papežské politiky v období českého stavovského povstání. V souvislosti s připravovanými svazky zemské publikace *Sněmy české* a s programem ČsHŮŘ věnoval ve fondu *Nunziature diverse* (sv. 240) pozornost nunciům působícím v tomto období u císařského dvora (Placido de Marra, Vitalio Visconti, Ascanio Gesualdo). Díky intervenci československého vyslance u italského státu Vojtěcha Mastného získal povolení ke vstupu do soukromého archivu rodiny Boncompagni-Ludovisi, který dosud nebyl využíván pro český výzkum a kde chtěl hledat doplňující materiál k neúplně zachovaným písemnostem nunciatury Ascania Gesualda (1617–1621). Místo toho tam našel na 60 svazků důležité originální korespondence ze státního sekretariátu Pavla V., obsahujících mimo jiné originály zpráv papežských nunciů u císařského dvora Antonia Caetaniho a Placida de Marra z let 1609–1614 a další důležité písemnosti z rakouských a českých zemí z doby těsně předcházející českému povstání. Tento nález patřil podle jeho mínění k nejdůležitějším výsledkům heuristických prací na císařských nunciaturách, svěřených ČsHŮŘ a realizovaných v tomto roce.⁵² Téma papežské politiky za stavovského povstání jej přivedlo do dalšího, pro české dějiny dosud nevyužívaného fondu, a to archivu vídeňské nunciatury, odevzdaného v polovině 30. let z Vídně do Vatikánského tajného archivu a dosud uzavřeného pro veřejnost, který mohl studovat díky laskavosti prefekta mons. Angela Mercatiho a správce tohoto fondu prof. Peralliho. Na základě zapůjčených katalogů si udělal celkový obraz o jeho obsahu, důležitého pro dějiny českých a moravských diecézí a jednot-

---

et diocesis Agriensis illustrantia.

51 Fond *Miscellanea Armaria* zvaný též *Varia miscelanea* vznikl tím, že sem byly zařazovány různé dokumenty a písemnosti, zejména rozsáhlejší relace, instrukce pro papežské legáty a nuncie, politické, teologické, církevní právní a církevní historické traktáty i pojednání z exaktních věd, dochované ponejvíce v kopiích ze 16. a 17. století. Tak vznikl zvláštní fond uložený v 15 armariích (skříních) označených I–XV a čítající 2617 svazků.

52 „Mám za to, že nenadsazují, pokládám-li tento objev velikého zlomku korespondence státního sekretariátu kurie, neznámého dosud i v archivech vaticánských, stejně jako zjištění prvních ročníků korespondence Spezianovy v bibliotéce Ambrosiana v Miláně, za největší plus letošních heuristických prací v našem období nunciatury u dvora císařského.“ NA, AZČ, inv. č. 426, kart. 263 – Celková zpráva za období 1929–1930, s. 11.

livých řádů zde usídlených v 17. a 18. století, a vytipované dokumenty zadal k opisu. Ke studiu tohoto fondu se chtěl vrátit i v budoucnu. Na základě výsledků studia výše uvedených dokumentů navrhoval Jenšovský zařadit do programu ČSHÚŘ samostatnou publikaci *Analecta vaticana saeculi XVI.*, která by časově vyplňovala dobu mezi zemskou publikací *Monumenta Vaticana* a novou publikací nunciatury u císařského dvora a zahrnovala by i bohemika a slovacika císařské nunciatury z let 1572 až 1585. Co se týče slovacik, upozorňoval také na nutnost jejich doplnění v edici *Akt Propagandy z pera Hynka Kollmanna*.⁵³

Došlo i na plnění neplánovaných úkolů, neboť hned v lednu byl Jenšovský na žádost prof. Bidla požádán ředitelstvím zemského archivu, aby dal opsat řadu dokumentů z let 1589–1591 z fondu *Nunziatura di Polonia* (sv. 26, 28, 30) podle zasláných signatur a opisy na místě zkolacionoval, čemuž dostal v plné míře. Z vlastní iniciativy pořídil navíc podrobný rozpis dalších šesti kodexů, obsahujících bohemika.⁵⁴ Značnou pozornost věnoval podle své pracovní instrukce také československému oddělení vatikánské konzultační knihovny, které doplnil zásilkou 272 knih z Prahy, která vzbudila mimořádnou pozornost a vděk prefekta Vatikánské apoštolské knihovny.⁵⁵ Kromě toho distribuoval podle určení zemského archivu

---

53 Archiv Propagandy s ohledem na české dějiny byl úplně prostudován již před 1. světovou válkou českým výzkumem zemským až do r. 1800. Výsledkem bylo na 14000 přepisů uložených v zemském archivu a široce založená publikace *Acta Sacrae Congregationis de Propaganda fide res gestas bohemicas illustrantia*, vydávaná prací jeho ředitele Hynka Kollmanna (Tomus I, pars 1 1622–1623, Praha 1923; Tomus prodromus vydaný posmrtně r. 1939 s úvodním slovem Jenšovského). Výzkum byl proveden s přihlédnutím k českým, moravským a slezským dějinám, takže zbývalo doplnit slovenika. Jenšovský upozorňuje na problémy s přístupem do archivu (i když Češi díky zemské edici *Akt Propagandy* dosud neměli se vstupem problém a sekretář kongregace mons. Marchetti-Selvaggiani výslovně nabídl Jenšovskému další povolení přístupu, když mu před lety předával I. sv. Kollmannovy edice), a na studium téže tematiky maďarskými badateli. NA, AZČ, inv. č. 427, kart. 264 – Zpráva dr. Jenšovského za březen 1930, s. 31–33.

54 *Nunziatura di Polonia*, sv. 22, 23, 27, 27 A, 31 a 34. Za cenný považoval zejména sv. 34, obsahující nejen docházející korespondenci polskému nunciovi Annibalu di Capua, v níž se nacházely listy různých osob z let 1587–1591, mj. Rudolfa II., španělského vyslance San Clementeho i zprávy z Říma, ale i souvislou řadu listů pražských nunciů Antonia Putea a jeho nástupce Alfonsa Viscontioho, která ušla pozornosti vydavatelé edice jejich nunciatur Josefu Schweitzerovi. Jenšovský píše: „Z těchto listů zasilaných pravidelně každého týdne jsem zjistil, že pražská nunciatura byla ústředním místem pošty také pro nunciaturu polskou; pražský nuncius přijímal zprávy z Říma a sděloval je dále s nunciem polským, odevzdával mu poštu adresovanou přímo tomuto nunciovi a to i jeho poštu soukromou; prostřednictvím nunciiovým zaslány jeho polskému kolegovi i dopisy vyslance španělského i listy císaře Rudolfa II. Pravidelný posel nuncia pražského s touto poštou odjížděl do Vratislavi; touto cestou vypravoval nuncius i posla zvláštního, došla-li nějaká spěšná zpráva z kurie /úmrtí papežovo, volba nového papeže apod./, neboť i tyto zprávy šly pražskou nunciaturou.“ NA, AZČ, inv. č. 427, kart. č. 264 – Zpráva dr. Jenšovského za leden 1930, s. 7.

55 „Prefekt knihovny vatikánské Mons. Giovanni Mercati vyslovil mi osobně své uspokojení a potěšení z této zásilky, referoval o ní v soukromé audienci Svatému Otci a navrhl, aby zemské-

darované knihy nejen do ČSĽR, ale i do dalších římských ústavů, především pruského, rakouského a do Vatikánského tajného archivu a vyřizoval úřední korespondenci se zemským archivem.⁵⁶

Ve volném čase se Jenšovský věnoval i svému tématu „Papežská kurie a počátky války třicetileté“. V ústavní knihovně studoval literaturu o papežské politice v době českého stavovského povstání a v prvním období třicetileté války a o středoevropské politice papežů Pavla V., Řehoře XV. a Urbana V., a to v souvislosti s připravovaným referátem o nových svazcích Pastorových „Geschichte der Päpste“ (díl XII.–XIV.),⁵⁷ v němž hodlal reagovat na prudký útok na Pastorovo dílo z pera německého badatele Paula Marii Baumgartena, namířený v první řadě proti Pastorovým jezuitským spolupracovníkům. Při podrobném studiu Pastoro-va díla si uvědomoval nejen jeho trvalou cenu pro dějiny papežství, ale i fakt, že

mu archivu bylo poděkováno zvláštním listem papežovým a aby mu event. byl i věnován jeden exemplář nákladné publikace, obsahující fototypické reprodukcce nejstarších papírových bull papežských. Zároveň odevzdal mi pro zemský archiv i pro Československý ústav historický v Římě po jednom výtisku publikace „Speciminum supplicationum“, vydanou archivem vatikánským prací archiváře Padre Katterbacha.“ Tamtéž, s. 13.

- 56 Např. hned v lednu píše Jenšovský: „Zde jen bych chtěl podotknouti, že i v úřední agendě tohoto ústavu značné procento zaujímá korespondence s českým archivem zemským v Praze, a zároveň zdůrazniti, že všechna moje práce pro tento ústav děje se mimo pracovní hodiny vatikánských institucí, a tudíž bez jakékoliv újmy mým vědeckým i úředním úkolům zemským.“ Tamtéž, s. 13.
- 57 „Prohlédl-li jsem podrobně a popsal-li jsem v březnu t. r. 60 svazků středověkých register průměrně o 600-800 foliích, zkolacionoval-li jsem 12 tiskových stran nesnadných zápisů kamerálních a pokračoval-li jsem v téže době i v excerpování katalogu Instrument miscellaneae středověkých a ve výzkumu Armarií miscellaneae středověkých, lze snadno vysvětliti, že jsem se nemohl v této době v archivech vatikánských věnovati studiu pramenů pro své thema o politice papežské v době českého povstání a v prvním období války třicetileté, o politice středoevropské papežů Pavla V., Řehoře XV. a Urbana VIII. Nepustil jsem však v uplynulém období ani této práce ze zřetele, studuje v ústavní knihovně literaturu k uvedenému thematic, zvláště také v souvislosti s připravovaným referátem o posléze vyšlých svazcích díla Pastoro-va (díl XII.–XIV.), z nichž zvláště první dva týkají se tohoto období. Po prudkém útoku, který na dílo Pastoro-vo v celku i v jednotlivostech u příležitosti kritiky XI. a XII. dílu Dějin papežů uveřejnil v Zeitschrift f. Kirchengeschichte Paul Maria Baumgarten, bylo nutno při podrobném studiu díla Pastoro-va podrobiti některé věci revidi. K tomuto účelu vstoupil jsem v jednání se správcem literární pozůstalosti Pastoro-va, jeho životopiscem a nástupcem v ředitelství rakouského ústavu historického v Římě prof. Drem Ignácem Filipem Dengelem, který s velikou ochotou poskytl mi potřebné informace. I po útocích Baumgartenových, které obracejí se v první řadě proti jezuitským spolupracovníkům Pastoro-ovým a proti určité a jednostranně zabarvené koncepci díla odtud plynoucí, je však patrné, že celková mohutná stavba díla Pastoro-va zůstane neotřesena a že jeho trvalá cena, zajištěná jedinečným snesením heuristických údajů historiografii i bibliografii papežské nebude zmenšena, jestliže v jednotlivostech, a nutno přiznati i nepatrných, bude nutno provésti korekturu. V doplnění některých detailů a v korektuře některých omylů přísluší právě již dnes Baumgartenovi, mimořádnému znalci archivů vatikánských, určitá zásluha. Neboť jisto je, že právě při zpracovávání pramenů k dějinám českým část díla Pastoro-va věnovanou činnosti jezuitů a jejich sporům bude nutno studovati s jistou opatrností.“ NA, AZČ, inv. č. 427, kart. 264 – Zpráva dr. Jenšovského za březen 1930, s. 22–23.

zpracování pramenů k českým dějinám v části věnované činnosti jezuitů a jejich sporům bude zapotřebí revidovat. Jednal proto se správcem Pastorovy pozůstatosti, jeho životopiscem a nástupcem na postu ředitele Rakouského historického ústavu v Římě Ignácem Dengelem, který mu ochotně poskytl potřebné informace. Výsledky svého bádání Jenšovský uveřejnil ve svém článku věnovaném Pastorovu životu a dílu.⁵⁸

Podle dekretů MŠANO a v intencích instrukce Komise ČSHŮŘ vykonával Jenšovský jako vedoucí sekretář ústavu s velkým úsilím jeho správu ve všech oblastech, jak o tom podává svědectví 94 stran jeho celkové zprávy. Velkou pozornost věnoval řízení a reprezentaci římského ústavu. Na zřeteli měl jeho celkové úkoly a potřeby a ve své zprávě se dotýká hned v první kapitole některých nedostatků a možností jejich nápravy.⁵⁹ V první řadě jej trápila absence statutu ústavu. Jenšovský poukazuje na to, že statut ČSHŮŘ, předložený MŠANO na podzim roku 1924 a přijatý plenární schůzí Komise na jaře roku 1925, nebyl dosud schválen a nahrazují jej instrukce vydávané ad hoc osobám spravujícím ústav a vedoucím jeho agendu. I když MŠANO dekretem z 8. února 1930 povolilo Jenšovskému na základě jeho připomínek používat titul „vedoucí sekretář“ s tím, aby „až na další užívali tohoto titulu i jiní starší členové Čsl. historického ústavu v Římě, kteří budou od případu k případu pověřeni řízením a reprezentací tohoto ústavu“, nezaručuje tento dekret, že se i nadále budou střídát ve správě ústavu jeho členové, a Jenšovský také poukazuje na nutnost vymezit pojem „starší člen ústavu“.⁶⁰ Dále upozorňuje na aktuální nutnost jednoznačného výkladu poměru ČSHŮŘ ke Komisi ČSHŮŘ, k Československému státnímu ústavu historickému v Praze i k MŠANO a vyjadřuje přesvědčení, že římský ústav musí být samostatnou institucí, podřízenou prostřednictvím Komise přímo MŠANO, stejně jako všechny jiné římské ústavy a akademie. Ve statutu je podle něj nutné pamatovat i na poměr ČSHŮŘ k československému vyslanectví u italského státu, které je majitelem bytu, v němž je ústav umístěn, a na poměr ústavu k zemským výborům českému a moravskému, přispívajícím ve svých rozpočtech na římský výzkum, které

---

58 B. Jenšovský, Ludwig svob. pán Pastor. Almanach České akademie věd a umění 39, 1929, s. 204–214 (vydáno též jako separát s Pastorovým portrétem a faksimile jeho podpisu).

59 „Jako při své činnosti v Římě, tak i v této zprávě mám stále na mysli celkové úkoly a potřeby ústavu, proto vycházejí z podrobných dat a zkušeností uplynulého období, dotýkám se ve zprávě i všeobecně naší práce a našich úkolů v Římě a nemohl jsem ovšem se vyhnouti ani tomu, abych ukázal na některé bolesti ústavu a vyslovil zde některá přání a požadavky, jak by jim, a to nejen po mém soudu, bylo lze odpomoci. NA, AZČ, inv. č. 426, kart. 263 – Celková zpráva dr. Jenšovského za období 1929–1930, s. 2.

60 „Tento dekret tedy nezaručuje, že i nadále budou se ve správě ústavu střídát jeho členové; bude ovšem nutno přesněji vymeziti, koho lze rozuměti starším a koho mladším členem ústavu, otevřena pak zůstává otázka, jakého titulu budou užívat mladší členové, pokud povedou agendu ústavu.“ Tamtéž, s. 4.

si budou činit nároky, aby i jejich badatelé byli přijímáni za členy ČsHÚŘ. Všechny tyto vztahy by měly být dle jeho mínění upraveny Komisí ČsHÚŘ, „která by tak byla skutečným a vůči ministerstvu nejen poradním, nýbrž i odpovědným vedoucím orgánem Československého ústavu historického v Římě.“ Z těchto důvodů považoval brzké vydání alespoň prozatímního statutu za první požadavek dalšího úspěšného vývoje ČsHÚŘ.⁶¹

Ve druhé kapitole své celkové zprávy věnované členům ústavu⁶² a výsledkům jejich práce upozorňoval Jenšovský znovu na potřebu statutu ČsHÚŘ, který by stanovil přesné podmínky stipendií, dobu jejich zadávání i počet členů ústavu a doporučoval, aby udělení stipendií bylo také oznamováno ČsHÚŘ, a to z důvodů rozpočtových i z důvodu vyhrazování míst ve Vatikánském tajném archivu a v rezervovaném sále Národní knihovny v Římě. Zároveň doporučoval rozlišení příslušnosti k ústavu tak, že by skutečnými členy, jejichž počet by byl pevně stanoven, byli jmenováni ti, kteří pracují na publikacích a úkolech ústavu a mají povinnost pracovat v knihovně ústavu a eventuálně vypomáhat v úřední agendě, a stipendisty ústavu by byli ti, jimž bylo uděleno stipendium jen na kratší dobu pro doplnění jejich studií a prací, které nemají s ústavem nic společného s tím, že by se toto rozlišení mohlo projevit i ve výši stipendií. K členům ústavu by podle jeho mínění mohli patřit i zkušení vědecktí pracovníci, vysílání do Říma na delší dobu k výzkumným účelům jinými institucemi (MŠANO, zemské výbory, univerzity), pokud jim budou Komisí ČsHÚŘ přiznána práva členů ústavu.

Co se týkalo pracovních úkolů ústavu, jimž věnoval třetí kapitolu celkové zprávy, považoval Jenšovský za žádoucí, aby v každém studijním období byli mezi jeho členy zastoupeni i badatelé z oboru dějin umění, což považoval za důležité z hlediska vědeckých i společenských styků ČsHÚŘ s ostatními římskými ústavu, obesílanými, až na malou výjimku ústavů ryze historických, z větší části historiky umění a archeology.⁶³ Při této příležitosti také připomněl svůj návrh na organizovaný výzkum italských archivů a knihoven pro prameny k dějinám českého baroka a italských vlivů na české umění této doby. Upozornil také na skutečnost, že v důsledku rozsáhlých prací římského gubernátorátu na regulaci města a otevření hlavních antických památkových oblastí se otevírá vhodná možnost ke studiu

61 Tamtéž, s. 6–7.

62 Ve sledovaném období byli dalšími členy ústavu Zdeněk Kristen, stipendista MŠANO, Josef Matoušek, pracovník zemského archivu v Praze, Rudolf Holinka, asistent historického semináře univerzity Komenského v Bratislavě, Oldřich Stefan, architekt-konstruktor Vysoké školy architektury a pozemního stavitelství v Praze a Antonín Friedl, vědecký pracovník MŠANO. Tamtéž, s. 15–20.

63 „Na tak zvaných cameratách, t. j. společných schůzích všech ústavů římských, byly v uplynulém období proneseny čtyři pětiny přednášek z dějin umění a archeologie a jen jedna pětina z historie.“ Tamtéž, s. 57.

i k praktické činnosti také odborníkům z oborů klasického starověku a křesťanské archeologie a členství ČSHÚŘ v mezinárodní Asociaci pro studium středomořských kultur (Assoziazione per gli studi mediterranei) to umožňuje.⁶⁴

„Viditelným obrazem činnosti Československého ústavu historického v Římě jsou především jeho publikace“, píše Jenšovský a shrnuje stav zpracování korespondence papežských nunciů u císařského dvora v letech 1592–1628 editorů Karla Stloukala (nunciatura Spinelliho), Mileny Linhartové (nunciatura Caetaniho), Josefa Matouška (nunciatura Specianova) a Zdeňka Kristena (nunciatura Ferrerihho) a stav zpracování slovacik pro edici Monumenta Vaticana diocesis Strigoniensis et Nitriensis, nec non et diocesis Agriensis illustrantia (Marie Opočenská, Věra Kosinová). Dále zmiňuje nové typy publikací římského ústavu. Jako první Bolletino dell'Istituto storico cecoslovacco in Roma pro vydávání menších článků vztahujících se k římskému výzkumu, otiskování úředních zpráv o činnosti ústavu a o výsledcích prací jeho členů, referátů o pracích členů publikovaných jinde a o jiných československých pracích, pokud mají vztah k úkolům ČSHÚŘ, to vše v italském jazyce. Jeho první číslo bylo v roce 1930 připraveno v české verzi a odevzdáno k překladu. Další připravovanou publikací byla Biblioteca dell'Istituto storico cecoslovacco in Roma, mající přinášet práce většího rozsahu, které jsou výsledkem studií římského ústavu. Připraveny byly dvě publikace, jedna z oboru dějin umění (zpracování umělecké pozůstalosti architekta Domenica Martinelliho z pera Věry Kosinové a Oldřicha Stefana), druhá z oboru papežské diplomatiky (sopis kodexů šifer Mattea Argentiho, papežského sekretáře oddělení šifer) autora Zdeňka Kristena. Obě práce měly být předloženy ke schválení Komisi ČSHÚŘ. Jenšovský sám ještě předložil Komisi k rozhodnutí návrh na vydání dvou prací Antonína Friedla, vědeckého pracovníka MŠANO (výzdoba kodexu Jana z Jenštejna uloženého ve Vatikánské apoštolské knihovně a studie o české bibli uložené tamtéž v oddělení Biblioteca Regina), které měla doprovázet řada obrazových reprodukcí. Pro externo bylo možné počítat k publikacím ústavu i publikace zemského archivu, tj. Monumenta Vaticana a Akta Propagandy, a jak ředitelství českého zemského archivu, tak český zemský výbor „vyšly při zahájení výměny publikací Čsl. ústavu historického s jinými cizími ústavy v největší míře vstříc tím, že v době, kdy ústav nemá ještě publikací vlastních, mohl nabídnouti výměnou jmenované publikace archivu zemského.“⁶⁵ Závěrem Jenšovský zdůraznil velký rozsah a mimořádný význam úkolů ČSHÚŘ a potřebu zřízení Československé Akademie v Římě.⁶⁶

---

64 Tamtéž, s. 37–39.

65 Tamtéž, s. 42.

66 Tamtéž píše Jenšovský: „I z tohoto stručného přehledu je, doufám, patrný veliký rozsah a mimořádný význam úkolů a prací Československého ústavu historického v Římě. Řádné vybudování

Pro důstojnou reprezentaci ČsHÚŘ a výsledků vědecké práce jeho členů byly důležité styky s italskými a ostatními zahraničními ústavy akreditovanými v Římě i s vědeckými ústavy v Praze, jimž Jenšovský věnoval 18 stran a IV. kapitolu své celkové zprávy. Nejčilejší byly s Vatikánským tajným archivem a Vatikánskou apoštolskou knihovnou, založené na oboustranně velmi dobrých vztazích. Důstojnou vizitkou zde bylo československé oddělení vatikánské konzultační knihovny, čítající na 1000 svazků, velmi dobře se reprezentujících „svou jednotnou elegantní vazbou“. Jenšovský proto, po předchozím svolení předsedy Komise ČsHÚŘ prof. Josefa Šusty, podal vyslanci u Svatého stolce Vladimíru Radimskému návrh na vyznamenání obou vatikánských prefektů Řádem bílého lva.⁶⁷ Z italských institucí měl svými zájmy nejbližší k našemu ústavu Ústav pro východní Evropu (Istituto per l'Europa Orientale), jehož byl ČsHÚŘ členem. Velmi úzké styky byly ještě utuženy výukou Z. Kristena v jazykových kurzech češtiny, pořádaných tímto ústavem. Jenšovský dále zmiňuje italský monumentální encyklopedický podnik Enciclopedia Treccani, s jehož redaktory dodaných českých příspěvků ČsHÚŘ spolupracoval, a stále kontakty s podnikem Annales Institutorum, pro jehož druhý svazek byla vypracována další informační zpráva o ČsHÚŘ. Prátelské vztahy pojily náš ústav také s Asociací pro studium středomořských kultur (Assoziazione per gli studi mediterranei), jejímž byl členem a do jejíhož bulletinu byly zaslány příspěvky českých vědců, překládané v ČsHÚŘ do italštiny. Četné a přátelské styky udržoval náš ústav také s Ústavem římských studií (Istituto di studi Romani), který se od svého založení v roce 1926 vyprofiloval na jeden z předních římských ústavů. S ohledem na blížící se jubileum 2000. výročí Vergiliova narození uskutečnil tento ústav sérii přednášek, z nichž některých se Jenšovský jako zástupce ČsHÚŘ zúčastnil osobně, což zaznamenal i italský denní tisk. Dalším velkým podnikem Ústavu římských studií bylo uspořádání II. národního kongresu římských studií ve dnech 24.–29. dubna 1930, konaného

---

tohoto významného kulturního střediska československého v cizině v málo příznivých dnešních poměrech politických a v silné, ale zdravé mezinárodní konkurenci významných ústavů vědeckých různých států a národů, jest však nejen spravedlivým požadavkem naší vědecké organizace, nýbrž i naléhavou otázkou naší reprezentace kulturní. Dnešní stav a zvláště umístění ústavu nelze nikterak pokládati za dostatečné pro tyto úkoly, nezbytnou a neodkladnou podmínkou dalšího řádného rozvoje a úspěšných výsledků jak vědeckých studií, tak naší propagandy kulturní je brzké vybudování Československé Akademie v Římě.“

67 „V uvážení mimořádné ochoty obou prefektů vatikánských ústavů k historickému ústavu Československému i významu, jaký má Mons. Giovanni Mercati ve Vatikáně, a vážnosti, jaké se těší mons. Angelo Mercati v odborných kruzích římských, podal jsem, vyžádav si předem svolení pana předsedy Komise, československému vyslanci u sv. Stolce p. Radimskému odůvodněné návrhy, aby Mons. Giovanni Mercati, prefekt apoštolské knihovny vatikánské, a Mons. Angelo Mercati, prefekt archivů vatikánských, byli navrženi k vyznamenání komturským stupněm československého řádu Bílého lva. Tamtéž, s. 47.“

pod záštitou italského krále Viktora Emanuela III., za čestného předsednictví ministerského předsedy Benita Mussoliniho a za skutečného předsednictví ministra národní výchovy Balbina Giuliana a římského guvernátora knížete Francesca Boncompagni-Ludovisi. Tohoto kongresu se hojně účastnili i členové ČsHÚŘ v čele s Jenšovským (byl členem přípravného výboru), kteří čestně reprezentovali nejen náš ústav, ale i výsledky české vědy.⁶⁸ Slavnostního zahájení kongresu na Kapitolu se zúčastnili všichni českoslovenští účastníci, recepcce pořádané ministrem Giulianem ve vile Falconieri ve Frascati se zúčastnil B. Jenšovský a římské recepcce knížete Boncompagni-Ludovisi Z. Kristen.

Další důležitou událostí v Římě roku 1930 byla konference ředitelů římských ústavů, kterou na žádost Mezinárodní komise věd historických (Comité international des Sciences historiques) svolal Italský historický ústav (Istituto storico Italiano), aby zaujala stanovisko k návrhu na mezinárodní organizaci výzkumu středověkých vatikánských register, který na mezinárodním historickém kongresu v Oslo v roce 1928 podal jménem anglických historiků J. H. Baxter, profesor univerzity v St. Andrews.⁶⁹ Za ČsHÚŘ se konference aktivně zúčastnil B. Jenšovský. Konference Baxterův návrh nepřijala, protože přišel opožděně v době, kdy již řada zemí svůj výzkum z velké části podnikla a jeho výsledky publikovala. Konference dále jednomyslně rozhodla, aby byla pořízena bibliografie všech publikací, edicí i jiných prací, vzešlých z činnosti, respektive z výzkumu ve vatikánských archivech pro období od nejstarších dob až po pontifikát Řehoře XVI. včetně.⁷⁰ Pro realizaci bibliografie byla zřízena zvláštní komise, jejímž předsedou byl zvolen prefekt Vatikánské apoštolské knihovny mons. Angelo Mercati, a účastnit se jí měly historické ústavy akreditované v Římě. Tohoto úkolu se ujal Jenšovský, který v přípravných

---

68 „Jednání kongresu bylo rozděleno do sekcí starověké, středověké, renaissance a věku nového, sekce pro dobu současnou, pro vědy právní, pro filologii a literaturu a pro vědy exaktní. Za Čsl. ústav účastnili se sjezdu činně Vladimír Groh, profesor Masarykovy university v Brně, vyslaný ke kongresu Komisí ústavu se zřením k oslavám Vergilovým, s nimiž byl kongres spojen; Bedřich Jenšovský, který byl zároveň členem přípravného výboru a Zdeněk Kristen. Dr. Groh proslvil v sekci starověké přednášku „I castelli Romani nella Cecoslovachia“, a v sekci literární proslav „Virgilio nella letteratura cecoslovacca“. V sekci novověké zařazeny byly přednášky Dra B. Jenšovského „L'importanza degli studi Romani per la storia della Boemia e la formazione dell'Istituto storico cecoslovacco in Roma“ a Dra Zdeňka Kristena „Gli studenti Boemi a Roma fino al Seicento“. Všechny přednášky byly otištěny v publikaci „Atti del II. Congresso Nazionale di studi Romani“. Tamtéž, s. 48–50.

69 „Profesor Baxter navrhuje, aby pro jednotnou organizaci výzkumu a pro úsporu pracovní ekonomie přejaly jednotlivé ústavy historické v Římě vždy určitý chronologický úsek register a aby pak členové těchto ústavů v daném úseku podnikali výzkum pro všechny ústavy k této práci sdružené, takže by si ústavy navzájem vyměňovaly rozpisové lístky excerpovaných dokumentů a event. rozdily doplácely hotovými penězi. K tomuto účelu navrhoval pňrof. Baxteri zvláštní kancelář v Římě. Tamtéž, s, 50–52.

70 Tamtéž, s. 54–55.

pracích pro svůj článek o dějinách českého výzkumu italských archivů shromáždil veškerou dosud vyšlou československou literaturu k tomuto tématu. Podle jeho mínění zbývalo jen provést jednotnou redakci a aplikovat zásady Mercatiovy komise. Konference dále předložila historikům a ústavům jednotlivých států návrh na soupis papežských listin, především středověkých, zachovaných v archivech veřejných i soukromých jejich zemí. I k plnění tohoto úkolu se Jenšovský přihlásil, a to vzhledem ke svým pracím na Monumentech a detailním znalostem vatikánských fondů. K oběma úkolům Jenšovský poznamenal, že i když budou konány zemským archivem, „bude z důvodů mezinárodní prestiže záhodno, aby je zemský archiv konal v rámci prací Československého ústavu historického v Římě, t. j. aby Komise Čsl. ústavu historického v Římě přijala tyto podniky do svého programu a svěřila jejich provedení českému archivu zemskému.“⁷¹

Při pěstování vzájemných styků jednotlivých historických ústavů a škol v Římě sehrála důležitou roli nově založená Camerata degli Istituti di Roma. Jednalo se o neformální sdružení vědeckých římských ústavů, jejichž členové se scházeli v hojném počtu každých čtrnáct dní střídavě v některém ústavu, a bylo i společenskou záležitostí, kde se navazovaly osobní kontakty odborné i přátelské. Povinností hostitele bylo uspořádat 2–3 přednášky (comunicazioni), po nichž bylo podáváno malé občerstvení. Členové ČsHÚŘ je navštěvovali pravidelně. Čestná povinnost upravit cameratu byla na Jenšovském, který si uvědomoval, že z prostorových důvodů ji není možné upravit v našem ústavu, ale společensky i politicky je to nevyhnutelné. S povděkem proto přijal nabídku československého vyslance u italského státu Vojtěcha Mastného, který přislíbil uspořádat na vyslanectví zvláštní recepci pro vědecké ústavy a kulturní pracovníky stýkající se s ČsHÚŘ. Recepce se konala 14. května 1930 za účasti ředitelů zahraničních vědeckých ústavů akreditovaných v Římě i ředitelů ústavů italských. Jenšovský si spokojeně zapsal: „Průběh recepce byl velmi zdařilý a přispěl nemálo ke sblížení ústavu československého s ústavu jinými. Oficiální místnosti legace dodaly recepci i určité váhy politické.“⁷²

Co se týkalo zahraničních ústavů, tradičně velmi dobré styky udržoval ČsHÚŘ s Rakouským historickým ústavem, který byl v roce 1930, po 16leté přestávce, znovu obeslán řádnými členy. S jeho ředitelem prof. Dengelem Jenšovský dohodl vzájemné otevření knihoven pro členy obou ústavů. Jenšovský a další členové ČsHÚŘ využívali také bohatou knihovnu pruského ústavu a kontakty byly udržovány i s Bibliotékou Hertzianou.

Pro ČsHÚŘ byly velmi důležité přátelské styky s oběma československými vyslanectvími v Římě. Ústav byl vždy čteně zastoupen na všech příležitostných oslavách jimi pořádaných (28. říjen, 80. narozeniny T.G.M. 7. března, přijetí krajanů

71 Tamtéž, s. 55–56.

72 Tamtéž, s. 56–57.

žijících v Itálii). Velmi četné a živé styky s československým vyslanectvím u italského státu, dané úřední agendou ústavu, byly udržovány i po stránce společenské a kulturní propagace. Jenšovský vyzdvihuje oboustranně prospěšné kontakty s tiskovým oddělením vyslanectví, jehož šéf dr. Zlatník sledoval činnost našeho ústavu s opravdovým zájmem. Spolu s Jenšovským se dohodli na vzájemném a účelném rozdělení kulturně propagační práce mezi vyslanectví a ČsHÚŘ a dr. Zlatník jej uvedl do střediska mezinárodní žurnalistiky v Římě *Circolo di Stampa estera*. Jenšovský udržoval přátelské styky i s českou bohosloveckou kolejí *Pontificio Collegio Nepomuceno*, umístěnou nyní „ve veliké nové, ale od střediska města odlehlé budově ve Via Altino za branou San Giovanni“. A nezapomínal ani na důležité krajan. Jedním z nich byl i československý občan Ludwig Pollak, uznávaný poradce v oblasti antických památek a majitel bohatých archeologických sbírek, usazený téměř 40 let v Římě. Jenšovský jej poznal v rakouském ústavu již za svého prvního římského pobytu a byl přesvědčen, že může poskytnout československým badatelům velmi cenné informace o římských uměleckých a kulturních poměrech.

Hodně času věnoval Jenšovský knihovně ČsHÚŘ, kterou považoval nejen za nejdůležitější studijní pomůcku pro jeho členy a stipendisty, ale i za reprezentační vizitku při návštěvách členů zahraničních ústavů.⁷³ Práce v knihovně rozdělil mezi další členy ústavu (Kristen, Matoušek, Holinka), sám si ponechal správu knihovny (při nové instalaci knihovny ji rozdělil na 16 tématických oddělení), její dotace, revize a doplňování, styk s knihkupci a vypracování věcného katalogu. Pozorně sledoval také římský antikvární trh, kde sháněl důležité tituly, které již nebylo možné získat na běžném knižním trhu. Za jeho působení vzrostla knihovna o 1303 svazků, které byly řádně zaneseny v přírůstkovém seznamu knihovny.

Závěrem své celkové zprávy se Jenšovský věnoval místnostem a inventáři ČsHÚŘ a konstatoval, že prostorová kapacita ústavu je již nevyhovující a požadavek vybudování Československé akademie v Římě je plně oprávněný.⁷⁴ Vědom si

---

73 „Knihovna ústavu má především sloužiti členům ústavu při jejich studiích v Římě, má však, pokud možno, podávati i obraz nejdůležitější české produkce historické i jiných oborů zastoupených v pracovních úkolech ústavu, má, pokud možno soustřediti českou literaturu, vztahující se k Itálii, i poskytnouti cizím návštěvníkům v propagačním svém oddělení prvé informace o Československu. Knihovna má však také obsahovati nejdůležitější zjevy dnešní historické produkce italské a seznámiti tak členy s dnešními směry italské historiografie.“ Tamtéž, s. 61–62.

74 „Rozsah pracovních úkolů Československého ústavu historického v Římě, naléhavá potřeba řádné vědecké reprezentace a kulturní propagandy československé v Itálii, tím více citelná v této zemi, kde mezinárodní situace politická nevytváří nám po této stránce prostředí právě nejpříznivějšího a kde kulturní styky více než kde jinde musí být nejen doplňkem, nýbrž přímo podporou činností politické; zkušenosti z dosavadní činnosti Československého ústavu historického v Římě jak po stránce kulturní, tak v otázkách reprezentace kulturní, nedostatečné dnešní umístění tohoto důležitého našeho ústavu zahraničního, to vše činí nejen oprávněným, nýbrž přímo nutným požadavek vybudování Československé Akademie v Římě. Tamtéž, s. 89.

skutečnosti, že lhůta na výstavbu akademie byla již podruhé prodloužena, končí svou zprávu výzvou: „...nemohu tuto zprávu uzavřít jinak než naléhavou prosbou, aby Komise ČsHÚŘ se na příslušných místech znovu účinně zasadila o to, aby Čsl. Akademii v Římě byla věnována zvýšená pozornost a potřebná péče, aby tak tato důležitá instituce naší reprezentace mezinárodní dostala se z oblasti pouhých plánů do stadia konkrétních prací přípravných.“

V Římě popáté a naposled

V posledním říjnovém dni roku 1936 se na svém zasedání rozhodla Komise ČsHÚŘ, po zkušenosti z minulých let, aby byl do římského ústavu vyslán zkušenější badatel a považovala za žádoucí, aby tam zajel některý z členů Komise. Současně i v zemském archivu nastala potřeba, aby bylo pokračováno ve výzkumu vatikánských archivů, a proto se Jenšovský rozhodl zajet do Říma osobně, přestože mu úřad ředitele Archivu země České po rozsáhlých pracích spojených s uložením fondů po stěhování do nové budovy, po personálních změnách a při přípravě jubilea archivu ještě nedovoloval strávit tam dobu potřebnou k urychlení výzkumných prací a k důslednému zajištění potřeb ČsHÚŘ. Pro práce úřední, I. celostátní historický kongres na počátku května a státní zkoušky na archivní škole na konci června mohl svůj pobyt v Římě uskutečnit pouze v období od 14. května do 22. června 1937. Zemský výbor se usnesl 7. dubna 1937 vyslat Jenšovského do Říma na dobu 6 týdnů, aby tam v archivech a knihovnách, zejména vatikánských pokračoval ve výzkumu pro zemskou publikaci Monument. I když v Římě strávil necelých šest týdnů, na žádost předsedy Komise prof. Josefa Šusty vypracoval zprávu o činnosti římského ústavu za celý studijní rok 1936–1937.

V Římě pobýval Jenšovský od 15. května do 16. června 1937, kdy odjel na krátký výzkum do Benátek a Florencie, odkud se vrátil 22. června do Prahy. Pro krátkost pobytu musel rozvážně dělit svůj čas mezi badatelskou práci a správu ČsHÚŘ. Ve Vatikánském tajném archivu pokračoval ve výzkumu papežských register z období pontifikátu Evžena IV. ve fondu Miscellanea Armaria pro VIII. svazek Monument. Souběžně se ujal správy ústavu podle dekretu MŠANO z 3. června 1937 (od 23. listopadu 1936 do 22. března 1937 ji vykonávala Milena Linhartová, komisařka Československého státního ústavu historického v Praze). Značné úsilí věnoval knihovně ústavu, kde prováděl revizi za účinné pomoci své manželky Věry Kosinové-Jenšovské a pracovnice zemského archivu Milady Soukupové.⁷⁵ Ve

75 „Taková podrobná revise vyžaduje ovšem značně času a jistou dávkou trpělivosti, tím spíše, že na závady a nedostatky narazilo se každou chvílí; dodati ještě dlužno, že tato revise prováděna v měsících květnu a červnu za počasí úmorného, kdy po tři týdny panovalo dusné scirocco s minimální teplotou 30 stupňů ve stínu a kdy práce v ústavu v odpoledních hodinách jsou trvale rušeny hlukem motorů autosprávkárny, umístěné přímo pod ústavem. Pokládám za svou povinnost hned na tomto místě kvitovati, že slečna Soukupová nezklamala očekávání a osvěd-

své zprávě uvádí: „Je pravda, že knihovna Čsl. ústavu hist. v Římě má četné nedostatky, že zvláště v letech 1931 až 1934 byla péče o ni zanedbávána, je však na druhé straně nutno vytknouti, že stav knihovny není daleko tak neutěšený, jak by se nám zdál podle některých zpráv.“ Neméně náročná byla i vlastní správa ústavu. Značné nedostatky zjistil ve vedení registratury, jejíž registraturní plán vypracoval již v roce 1930, ale spisy nebyly podle něj ukládány, což vedlo i k finančním ztrátám, např. byly zaplacený časopisy řádně vypovězené. Nepořádky zjistil v soustředování jednotlivých badatelských zpráv a v řádné evidenci výzkumu italských archivů a knihoven včetně evidence přepisů, kdy některé rozsáhlé dokumenty byly přepisovány dvakrát, a v nedůsledně vedeném inventáři ústavu, zamořeném zbytečnými položkami bez ohledu na jejich důležitost.⁷⁶

Co se týkalo styků s cizími ústavu včetně italských, jejich intenzita se stále řídkla společnými vědeckými zájmy a pracovními úkoly, ale byla ovlivněna politickými poměry a vzájemnými vztahy jednotlivých států, které, jak psal Jenšovský, „nebyvaly bohudík rozhodující a nevystupovaly ani příliš rušivě do popředí“.⁷⁷ Nejužší a nejsrdečnější byly i nadále s rakouským historickým ústavem, což bylo dáno tradicí a pracovními programy obou ústavů.⁷⁸ Kontakty byly udržovány také s rumunskou akademií a ústavu belgickým a pruským, francouzskou školu a ústavu švédský a holandský Jenšovský pro krátkost pobytu nestihl navštívit. Co se týče italských ústavů, pokračovaly intenzivní styky s Ústavem římských studií spoluprací na soupisu prací vzešlých z výzkumu jednotlivých ústavů ve vatikánských archivech (Schedario centrale di Bibliografia Romana) a s Annales Institu-

---

čila se i za těchto těžkých podmínek a při nutné aklimatizaci (byla v Římě poprvé) velmi dobře; nemožu také nevzpomenouti účinné spolupráce a vydatné pomoci své ženy Věry Kosinové-Jenšovské, která jakožto bývalý člen ústavu s velikým zájmem účastnila se i revise knihovny. Jinak nebylo by lze možno v krátké poměrně době pěti neděl provésti podrobnou revisi osmi oddělení knihovny...NA, AZČ, inv. č. 426, kart. 263 – Zpráva ředitele archivu země České Dra Bedřicha Jenšovského, místopředsedy Komise Československého ústavu historického v Římě z činnosti jmenovaného ústavu ve studijním období 1936–1937, s. 10.

76 „Při příjezdu i újezdu vedoucích členů odevzdáván jest protokolární inventář ústavu. V přejímacím protokole převádí se mezi ztracenými věcmi o čís. inv. 182 starý smeták, což je zbytečné. Navrhují, aby tato položka jakožto položka opotřebovatelných předmětů byla buď zrušena a obsazena novým předmětem, nebo aby tam postupně byl uváděn vždy smeták, kterého jest právě užíváno. V protokolu se uvádějí ztracené klíče domovní; zde bude nutno věnovati větší pozornost, půjčovati klíče na potvrzení a vymáhati je od odcházejících členů ústavu.“ Tamtéž, s. 26.

77 Tamtéž, s. 23.

78 „Na tomto ústavě dostává se členům našeho ústavu vždy nejlídnějšího přijetí, ať je přítomen ředitel ústavu, prof. dr. Ignaz Dengel nebo jeho zástupce dr. Gottfried Lang; zvláště pro ty, kdož strávili svá první období římská při rakouském ústavě, nepozbývají staré místnosti ve Via della Croce určitého půvabu. Ovšem letos již naposled byli jsme přivítáni v tomto starém sídle rakouského Istituto di studi storici; díky italsko-rakouské konvenci byla urychlena novostavba rakouské akademie ve Valle Giulia, kam se již letošního podzimu ústav přestěhuje. Tamtéž, s. 25–26.

torum, v jejichž pravidelném výročním sborníku se objevovaly zprávy o činnosti ČsHÚŘ. Toto sdružení také zahájilo jednání s naším ústavem i s Archivem země České, který měl jakožto odborný orgán převzít redakci svazku věnovaného československým archivům. Politická situace v Itálii ale přece jen negativně ovlivnila spolupráci ústavů, neboť Jenšovský píše: „Vzájemné styky jednotlivých ústavů doznaly značné újmy od doby sankcí, kdy zanikly tzv. cameraty, pořádané na jednotlivých ústavech střídavě za prostředkování čilé organisace italské Annales Institutorum.“⁷⁹

Kooperace se zahraničními ústavy i s ústavy italskými probíhala i prostřednictvím výměny publikací. ČsHÚŘ se ale stále ještě nemohl vykázat větším počtem publikací a jako v letech minulých využíval pro výměnu publikace zemské (Monumenta, Akta Propagandy), neboť ze svého rozsáhlého programu vydal pouze jeden svazek nunciaturní korespondence z pera Mileny Linhartové (korespondence nuncia Caetaniho z r. 1607). Tento nedostatek byl římskému ústavu často vytýkán, proto mu Jenšovský věnoval ve své celkové zprávě značnou pozornost.⁸⁰ Za hlavní příčinu tohoto neblahého stavu považoval nedostatek schopných pracovníků a finančních prostředků, dále skutečnost, že některé publikace byly v rukou editorů, kteří mezitím dosáhli určitého úředního nebo univerzitního postavení a mohli se ediční činnosti věnovat jen velmi omezeně, a co se týkalo mladších badatelů, kterým byly svěřeny určité pracovní úkoly, ti je po kratší či delší době opouštěli a Komise neměla žádné prostředky, aby je mohla k edičním pracím přinutit.⁸¹ Jako nápravu doporučoval odlišit stipendia (i peněžní částkou) osvědčených editorů pracujících na edičních podnicích ústavu od stipendií začátečníků nebo stipendistů pracujících na vlastních tématech. Stipendia měla být vyčerpána během studijního roku, přesuny měly být povoleny jen v odůvodněných případech. Mladé stipendisty přicházející do Říma poprvé navrhoval pověřovat pouze heuristickými pracemi a až po jejich osvědčení i vlastní ediční prací. Pro ni měli být v první řadě využíváni pracovníci Státního historického ústavu nebo Archivu země České, protože tyto instituce spolu s Komisí ČsHÚŘ měly dostatek nástrojů na ovlivnění výsledků jejich práce. Pokud někdo z editorů by nemohl ve své práci dostatečně po-

79 Tamtéž, s. 26.

80 „Chci při této příležitosti po šestnáctileté zkušenosti ukázat na příčiny tohoto zjevu, které, doufám, mnoho vysvětlí a leckterou výtku oslabí.“ Tamtéž, s. 29.

81 „Tato příčina souvisí se všeobecným téměř dnes zjevem, že mladší pracovníci nemají ani dost trpělivosti ani žádoucí disciplíny a, budiž to řečeno, ani dostatek vědomí odpovědnosti účastniti se organisované ústavní práce v rámci větších publikačních celků. Mladí stipendisté snaží se v Římě především naléztí nějaké, byť sebemenší, drobné thema, aby je mohli pod vlastní firmou uveřejniti, zanedbávajíc tak heuristickou práci o vlastním úkolu... Posléze je možno i uvéstí případy, bohudík ojedinělé, že stipendista pro přidělený úkol se projevil nedostatečně připraven ať již po jakékoliv stránce.“ Tamtéž, s. 29–30.

kračovat, měl být přibrán další spolupracovník, a to zejména u edic proponovaných do řady svazků. Pro každé pracovní téma navrhoval zvolit referenta, který by dbal o odbornou kvalitu zpracování a po dohodě s předsedou Komise by mohl činit návrhy na eventuální změny v přípravě publikace po stránce věcné i personální. Kromě toho navrhoval zařadit do programu prací ČsHÚŘ i práce z dějin umění, klasické archeologie a starověku, které by měly své místo také v publikacích ústavu. Přes nedostatek publikační činnosti byl Jenšovský přesvědčen, že ČsHÚŘ snese srovnání s jinými, staršími a většími historickými ústavu v Římě, a dodává: „ani mladé, čilé ústavy jako holandský, Akademie rumunská nebo Ústav belgický a švédský nejsou o tolik před námi, abychom proto propadali nějaké depresi.“ Svou celkovou zprávu končí s nadějí v budoucnost a konstatováním: „Za sedmáct let svého trvání získal si Československý ústav historický v Římě, pracující právě v posledních letech za nevalně příznivých podmínek politických, čestné místo na tomto mezinárodním fóru vědeckém a doufám i platný podíl na pěstování i propagaci československé vědy historické. Doufejme, že v příští brzké době bude tato pozice posílena i manifestována novou budovou Československé akademie v Římě.“⁸²

Odkaz Bedřicha Jenšovského

Předčasná smrt Bedřicha Jenšovského 12. února 1942 v koncentračním táboře v Osvětimi ukončila jeho profesní a vědeckou kariéru. Jeho vzorová, systematická a detailní badatelská práce zůstává uložena nejen v řadě jeho publikovaných odborných prací a v edici III. svazku Monument, ale i v obrovském množství přepisů z vatikánských archivů a knihoven uložených v I. oddělení Národního archivu. Přepisy spolu s jeho pracovními zprávami jsou i dnes vítaným zdrojem informací nejen pro editory Monument a nunciaturních zpráv, ale i pro historiky středověku a raného novověku. Smutného konce Československého historického ústavu v Římě, jehož správě věnoval tolik úsilí, se naštěstí nedožil. Jeho odkaz však žije dál v nově založeném Českém historickém ústavu v Římě, v němž se mnoho jeho návrhů, čekajících na realizaci více než půlstoletí, stalo skutečností.⁸³

---

82 Tamtéž, s. 32.

83 Podrobně k historii Českého historického ústavu v Římě a výsledkům jeho vědecké práce viz Pánek, Jaroslav a kolektiv: Ad fontes. Český historický ústav v Římě (1994–2014) v kontextu českého bádání v Itálii a Vatikánu v 19.–21. století. Praha – Roma 2014 (Acta Romana Bohemica I).

Bedřich Jenšovský and Rome

Based on the travel reports of Dr Bedřich Jenšovský, providing a vivid testimony of his daily work in Rome, yet to be fully used, the study charts his five sojourns to Rome from the eve of the First World War to the 1920s and 1930s. Jenšovský is not only presented as a prominent researcher and connoisseur of the Vatican Apostolic Archives, Vatican Apostolic Library, and other Italian archives and libraries but also as an experienced editor and author of the third volume of the series *Monumenta Vaticana res gestas bohemicas illustrantia*. Moreover, he was an assiduous heuristic and editorial contributor to other volumes in the series (*Tomus prodromus*, vols. VI and VIII) that later editors successfully continued. His research of *Bohemica* in Italian and Vatican libraries was of no less import; his study about the Barberini Library laid foundations for their scientific analyses. His heuristic works on the research of the nunciature at the imperial court in the late 16th and the first quarter of the 17th centuries were equally significant and serve current editors of the nunciature editions. The enormous diligence, systematic character, and dutifulness of Jenšovský's research are further evidenced by a wide array of remaining copies of the Vatican and Italian documents in the National Archives, today also used as erudite sources for historians and researchers of the Middle Ages and early modern times. In the 1920s and 1930s, Jenšovský mingled with the masterminds of the newly established Czechoslovak Historical Institute in Rome that he chaired during his sojourns there and he worked at full capacity on its organisation, scientific tasks, and international presentation, often with the assistance of the Czechoslovak ambassadors to Italy and the Vatican. It was also thanks to his initiatives that the institute could boast about successful collaboration with foreign historical institutes accredited in Rome (especially the Austrian, German, Romanian, and the Görres Society) as well as with Italian institutes (*Istituto per l'Europa Orientale*, *Associazione per gli studi mediterranei*, *Annales Institutorum*, *Istituto di Studi Romani*), by participating in their conferences and sessions. Furthermore, Jenšovský paid great attention to the proper operation of the Czechoslovak Historical Institute in Rome, both the organisational and administrative aspects, as documented by his efforts to develop the institute's status, care for its registry, whose plan he drew up in 1930, and he also put extended efforts into the cataloguing and continuous re-stacking of the institute's library. His great, though unfulfilled dream was the establishment of the Czechoslovak Academy in Rome. Fortunately, he did not live to see the sad end of the Czechoslovak Historical Institute in Rome, to whose administration he devoted such a great deal of effort. Nonetheless, his legacy continues in the newly established Czech Historical Institute in Rome that actually has implemented many of Jenšovský's ideas that were on a waiting list for more than half a century.